

Djeca bez pratnje

Veble, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:930527>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-09**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitaciji fakultet

Diplomski rad
Djeca bez pratnje

Ana Veble

Zagreb, kolovoz, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitaciji fakultet

Diplomski rad
Djeca bez pratnje

Ana Veble

Mentorica: Izv.prof.dr.sc. Ivana Borić

Zagreb, kolovoz, 2019.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad Djeca bez pratnje i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Ana Veble

Mjesto i datum: Zagreb, 26.8.2019.

SAŽETAK

Djeca bez pratnje

Studentica: Ana Veble

Mentorica: Izv.prof.dr.sc. Ivana Borić

Program/modul: Socijalna pedagogija/Djeca i mladi

Prema Zakonu o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, dijete bez pratnje je državljanin treće zemlje ili osoba bez državljanstva mlađa od osamnaest godina, koja je ušla u Republiku Hrvatsku bez pratnje odrasle osobe odgovorne za njega u smislu roditeljske skrbi, sukladno zakonodavstvu Republike Hrvatske. Riječ je o djeci koja putuju sama i potpuno nezaštićena, te ih njihova trenutna situacija često ispunjava strahom za vlastiti život, ali i za život njihovih obitelji s kojima u većini slučajeva nisu ni u kakvom kontaktu. Djeca bez pratnje suočavaju se s nizom rizika, kao što je rizik od trgovine ljudima, viktimizacije tijekom puta, nepoznavanjem jezika i kulture zemlje u koju su došli, pa sve do nemogućnosti ostvarivanja temeljnih prava na sigurnost, obrazovanje, zdravstvenu zaštitu itd.

Republika Hrvatska od svog osamostaljenja, unatrag 20-ak godina, bilježi znatan broj djece bez pratnje ovisno o geopolitičkim promjenama u svijetu i mnogim tranzicijama. Važno je naglasiti da se Hrvatska poima kao tzv. tranzitna zemlja te da se djeca bez pratnje rijetko duže zadržavaju na području naše zemlje.

Cilj ovog rada je opisati obilježja, status te oblike skrbi za djecu bez pratnje u međunarodnim okvirima te u Republici Hrvatskoj. Rad se bavi definiranjem djece bez pratnje i njihovim obilježjima, kao i specifičnim potrebama ove populacije. Uz opisan međunarodni pravni okvir i pravni okvir Republike Hrvatske, pružen je i pregled stranih i domaćih istraživanja i programa.

Ključne riječi: djeca bez pratnje, migracije, program rada

ABSTRACT

Unaccompanied minors

Student: Ana Veble

Mentor: Ivana Borić, Ph.D., Associate Professor

Study Programme/module: Social pedagogy/Children and Youth

According to the Law on International and Contemporary Protection, a child without permanent residence is a third-country national or a stateless person under the age of eighteen who entered the Republic of Croatia without the accompanying adults responsible for parental care in accordance with the relevant legislation of the Republic of Croatia. These are children who are completely unprotected, and in the current situation they are often filled with fear for their own lives, but also for the lives of families with whom, in most cases, they don't have any contact. Unaccompanied children face a variety of risks, such as the risk of trafficking, victimization on the road, ignorance of the language and culture of the country they came to, and the inability to exercise their fundamental rights to safety, education, health care, etc.

Since its independence, the Republic of Croatia has, over the last 20 years, recorded a significant number of unaccompanied children, depending on geopolitical changes in the world and many transitions. It is important to emphasize that Croatia is perceived as so-called. transit country and that unaccompanied children rarely stay longer in that territory.

The aim of this paper is to describe the characteristics, status and form of care for unaccompanied children in international settings and in the Republic of Croatia. The paper deals with the definition of unaccompanied children and their characteristics, as well as the specific needs of this population. In addition to the described international legal framework and the legal framework of the Republic of Croatia, an overview of foreign and domestic research was provided. The paper also presents foreign programs and ways of working, as well as an overview of the forms of care within the Republic of Croatia.

Key words: unaccompanied minors, migration, work programme

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Definicija pojma.....	2
2.1. Kategorizacija djece bez pratnje.....	4
3. Pravni okvir.....	5
3.1. Međunarodni pravni okvir	5
3.2. Hrvatski pravni okvir.....	9
3.3. Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje	14
4. Činitelji rizika kod djece bez pratnje	16
5. Djeca bez pratnje - neki pokazatelji iz istraživanja.....	20
6. Oblici skrbi o djeci bez pratnje u europskim zemljama.....	22
6.1. Općenito o stanju u Europi	22
6.2. Njemačka	26
6.3. Švedska.....	27
6.4. Nizozemska	27
6.5. Španjolska.....	29
6.6. Grčka	29
6.7. Srbija.....	30
7. Djeca bez pratnje u Republici Hrvatskoj	31
7.1. Povijest i tijek događaja.....	31
7.2. Smještaj i skrb o djeci bez pratnje	35
7.3. Posebno skrbništvo	43
8. Programi rada s djecom bez pratnje u Republici u Hrvatskoj.....	45
9. Zaključak.....	49
10. Literatura	51

1. Uvod

Fenomen djece bez pratnje bio je gotovo nevidljiv široj javnosti te poznat tek užoj stručnoj zajednici sve do nedavne 2015. godine kad je Hrvatska, kao i ostatak Europe svjedočio najvećoj migrantskoj krizi do sad na ovim prostorima. Moj prvi susret s djecom bez pratnje bio je godinu dana kasnije, 2016. godine, u izbjegličkom kampu Iraklis u Grčkoj gdje sam provela određeno vrijeme kao volonter. Uvidjevši rizične oblike ponašanja kod te djece i mladih osoba pitala sam se bili njihovo ponašanje bilo jednako da su u svojoj zemlji, na svojem govornom području, sa svojim obiteljima i bez proživljenih trauma. Zbog svih nesretnih okolnosti i događaja koji su prethodili da se dijete nađe samo u stranoj državi, djeca bez pratnje su specifična i izrazito ranjiva skupina. Odvojenost djece od roditelja ili skrbnika, poglavito u stranoj državi, nosi mnoge opasnosti od kojih su neke: povećan rizik da postanu žrtve trgovanja ljudima, da budu iskorištavani prisilom na rad, da sudjeluju u raspačavanju droge, prostituciji ili pornografiji te postoji mogućnost da postanu žrtve lažnog posvajanja i trgovanja organima. Loše prilike u kojima se nađu mogu imati dugoročne štetne posljedice poput negativnog utjecaja na njihov rast i razvoj te samo mentalno zdravlje. Uz navedeno, autori Kraljević, Marinović i Žigante (2011) naglašavaju kako je u psihološkom smislu svakako važno spriječiti transgeneracijski prijenos traume kako se posljedice doživljene traume ne bi manifestirale i na budućim generacijama. Iako su migracije stanovnika prisutne kroz cijelu povijest čovječanstva, pojavom globalizacijskih procesa i povećanjem mobilnosti porasla je i njihova dinamika. Samim time porasla je i pojava djece bez pratnje, koja čine 10% ukupnog broja stranaca u nezakonitom statusu u Republici Hrvatskoj (Kraljević, Marinović i Žigante, 2011).

Kroz ovaj rad pružen je pregled definicija i opisa pojave djece bez pratnje, zakonska regulacija kroz međunarodni pravni okvir te pravni okvir Republike Hrvatske. Također je opisana povijest razvoja ovog fenomena na području Republike Hrvatske i današnji uvjeti brige i skrbi te programi rada. Uz to, opisano je i stanje u Europi te su navedeni primjeri dobre prakse i tamošnja iskustva rada. Osim stručne literature, ovaj rad se temelji i na razgovorima s dvije socijalne pedagoginje, Dubravkom Marušić i Gordanom Babić, koje imaju višegodišnje iskustvo rada s djecom bez pratnje. Dubravka Marušić voditeljica je Centra za nestalu i zlostavljanu djecu te je dugi niz godina radila u Centru za pružanje usluga u zajednici Zagreb – Dugave (nekadašnji Dom za odgoj djece i mladeži Zagreb). Gordana Babić obnaša funkciju voditeljice Odjela timske procjene/dijagnostike, prihvata i tretmana što među ostalim uključuje i odsjek Prihvatne stanice gdje su smještena djeca bez pratnje.

2. Definicija pojma

Termin „djeca bez pratnje“ različito se definira u različitim propisima te ponekad dolazi do neusklađenosti. Kroz razne definicije najčešće se navode izrazi „djeca bez pratnje“ i „djeca odvojena od roditelja“. Kako se u velikoj većini domaće literature i zakonskih regulativa koristi pojam „djeca bez pratnje“ on će se koristiti i nadalje u ovom radu no biti će objašnjena i razlika između navedena dva termina koji prema posljednjim izvorima ne predstavljaju istoznačnice.

Ured Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice, poznatije pod kraticom UNHCR još je 1997. u svom izdanju smjernica o politikama i postupanjima s djecom bez pratnje tražiteljima azila definirao dijete bez pratnje kao *osobu koja ima manje od 18 godina, osim ako se, prema zakonu koji se primjenjuje na dijete punoljetnost stječe ranije, a koja je odvojena od oba roditelja te nije zbrinuta od strane skrbnika koji bi se po zakonu ili običaju trebao skrbiti za nj.*

Europska mreža pravobranitelja za djecu (ENOC) pod pojmom „djeca bez pratnje“ označava *sve osobe mlađe od 18 godina koje su izvan svoje zemlje porijekla bez pratnje odrasle, odgovorne osobe (bilo zakonom ili običajem), i za sve vrijeme dok nisu pod učinkovitom skrbi te osobe* (Jelavić, 2008). Prema toj definiciji vidljivo je kako samo prisustvo roditelja ili skrbnika nije dovoljno već je nužna i njegova sposobnost za učinkovitu brigu.

U Direktivi Vijeća o minimalnim standardima za dodjelu privremene zaštite u slučaju masovnog priljeva raseljenih osoba te o mjerama za promicanje uravnoteženih napora država članica pri prihvatu i snošenju posljedica prihvata tih osoba (2001/55/EZ) koristi se izraz „maloljetne osobe bez pratnje“ te označava *državljanke treće zemlje ili osobe bez državljanstva mlađe od osamnaest godina, koji dolaze na državno područje država članica bez pratnje odrasle osobe odgovorne za njih prema zakonu ili običaju, za vrijeme dok nisu stavljeni pod skrb takve osobe, ili maloljetne osobe koje su ostavljene bez pratnje nakon ulaska na državno područje država članica.* Kraljević, Marinović i Žigante (2011) u svojem istraživanju koriste definiciju sukladnu prethodno navedenoj te naglašavaju kako je ovako definiran pojam sukladan i definiciji u Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima djeteta koje slijedi i hrvatsko zakonodavstvo.

Prema Zakonu o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (NN 70/15, čl. 4), dijete bez pratnje je *državljanin treće zemlje ili osoba bez državljanstva mlada od osamnaest godina, koja je ušla u Republiku Hrvatsku bez pratnje odrasle osobe odgovorne za njega u smislu roditeljske*

skrbni sukladno zakonodavstvu Republike Hrvatske, sve dok se ne stavi pod skrb takve osobe, a uključuje i djecu koja su ostala bez pratnje nakon što su ušla u Republiku Hrvatsku. Jednaka definicija koristi se i u Protokolu o postupanju prema djeci bez pratnje (2018).

Europska nevladina udruga SCEP (Separated Children in Europe Programme ili Djeca odvojena od roditelja u Europi) koja se sastoji od 28 organizacija u 31 državi članici Europske Unije te je Republika Hrvatska aktivna od njena osnutka 1997. godine, u svojem najnovijem izdanju „Načela dobre prakse“ (2019) iznosi slijedeću definiciju: **„Djeca odvojena od roditelja su djeca mlađa od 18 godina, izvan svoje zemlje porijekla i odvojena od oba roditelja ili odrasle osobe koje su po zakonu ili običaju odgovorne za njih. Neka djeca su u potpunosti sama dok druga, koja su također pod brigom SCEP-a, žive s članovima proširene obitelji koji nisu njihovi primarni skrbnici po zakonu ili običaju.** Sva navedena djeca su djeca odvojena od roditelja i imaju pravo na posebnu zaštitu širokog raspona međunarodnih i regionalnih instrumenata.“ Nadalje se objašnjava razlog korištenja termina „djeca odvojena od roditelja“ umjesto „djeca bez pratnje“ te se navodi kako prvi termin bolje opisuje osnovni problem s kojim se ova skupina djece suočava. Naime, neka djeca imaju pratnju kad pristignu u Europu no ta pratnja nije nužno sposobna ili prikladna za preuzimanje odgovornosti za njihovu skrb. Također se upozorava kako stručnjaci moraju imati na umu da iako dijete ima identificiranog skrbnika, i dalje je itekako odvojeno dijete te njegove potrebe možda nisu u potpunosti zadovoljene. Pomanjkanje brige i zaštite roditelja ili primarnog skrbnika, bez obzira na broj ljudi kojima je okruženo, djetetu svejedno može prouzročiti socijalnu, psihološku pa čak i fizičku patnju.

U konačnici možemo prepoznati glavne odrednice koje povezuju sve definicije unatoč njihovim razlikama. U svim definicijama nalazimo 3 zajednička čimbenika koji su neizostavni. A to su maloljetnost, odvojenost od roditelja (ili primarnog skrbnika) te napuštanje zemlje porijekla, odnosno poznate sredine (Ustić, 2008). Uzimajući u obzir ove tri glavne odrednice već iz samih definicija možemo prepoznati kako se radi o osobito osjetljivoj skupini. Kada tome pridodamo još i dugo i naporno putovanje, moguću viktimizaciju tijekom putovanja te neizvjesnu i besperspektivnu budućnost i još mnoge druge poteškoće jasno je kako su potrebne stručne osobe u postupanju s djecom bez pratnje te adekvatnom odgovaranju na njihove potrebe.

2.1. Kategorizacija djece bez pratnje

U svojoj publikaciji Kraljević, Marinović i Žigante (2011) govore o tri kategorije djece bez pratnje:

- a) djeca koja migriraju jer traže mogućnost boljeg života, ali se nalaze u nezakonitom statusu,
- b) djeca koja u procesu migracija postaju žrtve trgovanja ljudima,
- c) djeca koja bježe od opasnih situacija i traže azil u zemlji destinacije.

Djeca bez pratnje, kao i sva ostala djeca današnjice, dio su suvremenog svijeta koji je podložan ekonomskim, političkim i kulturnim promjenama. Kada promatramo djecu iz te perspektive, svakako je potrebno napraviti razliku i između samog početka njihovih života i različitih početnih pozicija koje ih vode na različita životna putovanja. Tako djecu bez pratnje možemo kategorizirati i prema razlogu migracije. Razlozi zbog kojih djeca migriraju su mnogobrojni, no Bužinkić i sur. (2013) prave distinkciju između tri glavne kategorije:

a) **Kulturološki razlozi migracije** – Kultura određuje društvo i njegove generalne stavove te samim time direktno utječe na odgoj pojedinca unutar tog društva. Mesić (2006, prema Bužinkić i sur., 2013) govori kako mnogi kulturni antropolozi iznova dolaze do spoznaja da je svako određenje kulture samo izraz jednog kuta gledanja te da se s promjenom tog kuta, odnosno perspektive, kristalizira različitost njenih značenja. Upravo te različite perspektive jesu i razlog različitim početnim životnim pozicijama u kojima se djeca danas nalaze. Kako autori navode, neka djeca imaju podršku roditelja i obitelji od prvog dana, dok je neka uopće nemaju, a treća su pak u poziciji da moraju biti podrška roditeljima i obitelji (moralna, financijska itd.).

b) **Ekonomski razlozi migracije** – Ekonomska situacija u kojoj dijete odrasta također može biti uvjetovana od strane društva, odnosno države. Na razvoj djeteta itekako će utjecati ekonomska pozicija koja može biti mala, prosječna ili visoka. Nezadovoljstvo ekonomskom situacijom i deprivacije koje ona donosi mogu biti razlog za migraciju.

c) **Politički razlozi migracije** – Ovo je najveći uzrok pojave djece bez pratnje u posljednjih nekoliko godina. Politički razlozi uključuju političke nemire, nasilje, izbijanje ratova te vjersku netrpeljivost. Posljedično tome dolazi do uništenih domova, odnosno obiteljskih kuća i posjeda, odlazak muških članova obitelji u ratna područja, progona obitelji ili pojedinih članova te stalne nestabilnosti koje mogu doprinijeti razdvajanju djece od roditelja.

Uz navedene tri kategorije postoje još i takozvani prirodni razlozi migracije, a oni uključuju razne epidemije, vremenske nepogode i katastrofe. Možemo primijetiti da se svi navedeni razlozi u mnogim slučajevima isprepliću i preklapaju.

3. Pravni okvir

3.1. Međunarodni pravni okvir

Kroz naredni dio biti će kronološkim redoslijedom navedeni neki od najvažnijih međunarodnih dokumenata kojima je određen položaj i postupanje prema djeci te specifično prema djeci bez pratnje. Kad promatramo međunarodni pravni okvir primijetiti ćemo niz deklaracija i konvencija te je i zbog daljnjeg pojašnjenja pravnog okvira unutar Republike Hrvatske bitno razumjeti razliku između ta dva dokumenta. Naime, prema Bužinkić i sur. (2013) razlika između deklaracije i konvencije je u tome što, za razliku od deklaracije, konvencija ima obvezujuću pravnu snagu te je konvencija pravni instrument koji stavlja odgovornost na državu koja ju je potpisala i usvojila.

Tako su osnovni dokumenti na koje se svi slijedeći oslanjaju **Opća deklaracija o ljudskim pravima** koja je stupila na snagu 1948. godine i **Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda** koja je stupila na snagu dvije godine nakon toga. U Općoj deklaraciji o ljudskim pravima, 25. članku, navedeno je da materinstvu i djetinjstvu pripada posebna skrb i pomoć, s ciljem da se dijete u potpunosti pripremi za samostalan život u društvu u skladu s duhom mira, dostojanstva, snošljivosti, slobode, ravnopravnosti i solidarnosti. U 14. članku iste deklaracije navodi se da svatko pred progonom ima pravo tražiti i dobiti utočište u drugim zemljama, što je jednako relevantno za daljnji razvoj zakonskih regulacija u ovom području.

Nakon toga na snagu stupa **Konvencija o statusu izbjeglica** 1951. godine a Hrvatska ju je usvojila ubrzo nakon osamostaljenja 1992. godine. Taj pravni dokument definirao je tko je izbjeglica, koja su prava izbjeglica te koje su pravne obveze država potpisnica. Na to se nadovezao Protokol o statusu izbjeglica koji je proširio doseg Konvencije o statusu izbjeglica te uklonio vremenska i zemljopisna ograničenja iz prethodne definicije pojma izbjeglice.

Dva dokumenta koja su uistinu podigla svijest o položaju djece i postupanju prema njima, poglavito u kriznim ili otežanim situacijama jesu **Deklaracija o pravima djeteta** te **Konvencija o pravima djeteta**. U njima je naglašeno kako su djetetu zbog njegove duhovne i

tjelesne nezrelosti potrebne posebna zaštita i skrb kao i pravna zaštita prije i poslije rođenja. Deklaracija o pravima djeteta je formalno neobvezujući dokument, koji je sve do donošenja Konvencije o pravima djeteta predstavljao jedini dokument koji se isključivo i cjelovito bavio pravima djece. Deklaracija o pravima djeteta ima moralnu snagu i u njoj je posebno naglašeno da su “djetetu zbog njegove tjelesne i duhovne nezrelosti potrebni posebna zaštita i skrb, uključujući odgovarajuću pravnu zaštitu prije i poslije rođenja.” Uz to, nalaže se zaštita od svih oblika zapostavljanja, okrutnosti ili iskorištavanja i zabranjuje se diskriminacija djeteta.

Konvencija o pravima djeteta, koja je stupila na snagu 1989. godine, izuzetno je važna jer obvezuje države koje su potpisnice, pa tako i Republiku Hrvatsku, da unutar svoje jurisdikcije svakom djetetu pruže zajamčena prava bez ikakve diskriminacije po bilo kojoj osnovi, uz posebnu obvezu da navedene aktivnosti ispunjavaju u najboljem interesu djeteta. Konvencija o pravima djeteta je sveobuhvatna i svoj djeci u svim situacijama osigurava građanska, ekonomska, politička, socijalna i kulturna prava. Ona zagovara gledište da su sva prava nedjeljiva, međusobno ovisna i jednako važna za svu djecu. Osnovna načela zaštite djece, uključujući i djecu bez pratnje, prema Konvenciji su: najbolji interes djeteta (članci 3 i 20), pravo na nediskriminaciju (članci 2 i 22), pravo sudjelovanja (članci 12 i 25), pravo na život, opstanak i razvoj (članak 6), pravo da ne budu odvojena od svojih roditelja (članak 9), pravo na zaštitu od nasilja (članak 19), pravo na zdravlje (članak 24), pravo na obrazovanje i slobodno vrijeme (članci 28 – 31), pravo da budu zaštićena od ekonomskog izrabljivanja, spolnog iskorištavanja i nasilja (članci 32, 34 i 36).

Važnost i naglasak na pravo djece da budu pravovremeno obaviještena o svim postupcima vezanim za njihov život te pravo da izražavaju svoje mišljenje u postupku i zahtijevaju posebnog skrbnika bila je istaknuta tek kasnije u Europskoj konvenciji o ostvarivanju dječjih prava koja je donesena 1996. godine a u Hrvatskoj je stupila na snagu 2001. godine.

1999. Međunarodna organizacija rada izradila je Konvenciju o zabrani i trenutnim djelovanjima za ukidanje najgorih oblika dječjeg rada kojim su regulirani i usvojeni novi instrumenti o zabrani i ukidanju najgorih oblika dječjeg rada. Kroz 2000. godinu Ujedinjeni narodi iznijeli su niz protokola i konvencija koji ističu najbolji interes djeteta te rade u području suzbijanja organiziranog kriminala. Neki od tih dokumenata su Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, Konvencija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala, Protokol za sprječavanje,

suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebno ženama i djecom te Protokol o zabrani krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom.

Vijeće Europske unije u razdoblju od 2001. godine do danas iznosi niz direktiva koje reguliraju postupanje i prava migranata. Tako su na primjer propisani minimalni standardi davanja privremene zaštite u slučaju masovnog priljeva raseljenih osoba i mjere za promicanje uravnoteženih napora država članica u snošenju posljedica prihvata tih osoba (Direktiva o privremenoj zaštiti 2001/55/EC). Također je definirano pomaganje neovlaštenog ulaska, tranzita i boravka (Direktiva Vijeća 2002/90/EZ) i ostvareno pravo na spajanje obitelji državljana trećih zemalja koji legalno borave na teritoriju država članica (Direktiva o spajanju obitelji 2003/86/EC). Uz navedeno, utvrđeni su minimalni standardi za prihvata tražitelja azila u državama članicama (Direktiva o prijehu 2003/9/EC), za kvalifikaciju i status državljana trećih zemalja ili osoba bez državljanstva kao izbjeglica ili kao osoba kojima je na drugi način potrebna međunarodna zaštita te o sadržaju dodijeljene zaštite (Direktiva o kvalifikaciji 2004/83/EC), kao i u postupku priznavanja i oduzimanja izbjegličkog statusa u državama članicama (Direktiva o proceduri 2005/85/EC).

Bitno je još spomenuti Konvenciju Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja te Konvenciju Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima. Oba dokumenta imaju za cilj smanjiti broj dječjih žrtvi ovih kaznenih djela od kojih su pojačano ugrožena djeca bez pratnje.

Dokument koji je također važan je Lisabonski ugovor koji je stupio na snagu 2009. godine te u svojem 79. članku propisuje kako je Europska unija dužna razvijati zajedničku politiku useljavanja čiji je cilj u svim fazama osigurati učinkovito upravljanje migracijskim tokovima, pravedno postupanje prema državljanima trećih zemalja koji zakonito borave u državama članicama, sprječavanje ilegalnoga useljavanja i trgovanja ljudima te jačanje mjera za njihovo suzbijanje s posebnim naglaskom na zaštitu žena i djece.

Uz sve navedene obvezujuće pravne norme postoje i neobvezujuće pravne norme koje daju smjernice državama kako bi djeca bez pratnje bila najbolje zaštićena. Ove smjernice svrstane su unutar tri grupe obvezujućih zakona: zakona o migracijama, zakona o izbjeglicama i zakona o djeci (Kraljević, Marinović i Žigante, 2011). Radi postizanja najbolje zaštite djece bez pratnje posebno se ističu sljedeće neobvezujuće pravne norme koje je potrebno slijediti: Smjernice UNHCR-a o djeci bez pratnje (1997), Rezolucija EU o djeci bez pratnje (1997), Vodeća načela UN o djeci bez pratnje i djeci odvojenoj od roditelja (2004), Program

UNHCR-a i udruženja Save the Children o djeci odvojenoj od roditelja u Europi (2004), Opći komentar br. 6 Odbora UN za prava djeteta o postupanju prema djeci bez pratnje i djeci odvojenoj od roditelja izvan svoje države porijekla (2005), Dvadeset smjernica o prisilnom povratku Vijeća Europe (2005), Vodeća načela UNHCR-a za određivanje najboljeg interesa djeteta (2006), Akcijski plan EU o djeci bez pratnje kao posebno ranjivoj skupini migranata (2010), Komunikacija komisije europskom parlamentu i vijeću o zaštiti djece migranata (2017) te Načelo dobre prakse UNHCR-a, udruženja Save the Children i UNICEF-a (2019).

Od navedenog, najnoviji i najrelevantniji dokument su Načela dobre prakse UNHCR-a, udruženja Save the Children i UNICEF-a koja se temelje na Konvenciji o pravima djeteta i trebala bi se primjenjivati u svim postupanjima prema djeci. Prema Kraljević, Marinović i Žigante (2011) Odbor za prava djeteta UN-a utvrdio je četiri osnovna načela kojima se treba voditi u svim aspektima skrbi i brige o djeci bez pratnje, a to su:

- 1) Pravo na život, opstanak i razvoj imaju sva djeca u svim aspektima života – tjelesnom, emotivnom, društvenom, psihosocijalnom, kulturnom.
- 2) Najbolji interesi djeteta trebaju imati prednost u svim aktivnostima koje se odnose na djecu. Što je najbolji interes za svako dijete individualno utvrđuju stručnjaci koji rade s djecom i tiče se odluka kako vladinih, upravnih ili zakonodavnih tijela, tako i onih koje donosi obitelj.
- 3) Načelo nediskriminacije, prema kojem djeca bez pratnje – strani državljani moraju u zemlji u kojoj se zateknu imati ista prava i isti tretman kao i djeca državljani te zemlje, a njihov imigracijski status treba biti sekundarno pitanje.
- 4) Pravo na izražavanje vlastitog mišljenja, prema kojemu djeca bez pratnje trebaju aktivno sudjelovati u rješavanju svih pitanja koja utječu na njihov život. Ona imaju pravo izreći svoje mišljenje i ono se mora uzeti u obzir pri donošenju odluka koje se na njih odnose.

Ostala navedena prava i usluge koje se pružaju djeci bez pratnje također nalaze uporište u Konvenciji o pravima djeteta, a uključuju: pravo na informiranje uz poštivanje dobi, povjerljivost podataka (pri čemu prvenstveno treba voditi računa o tome da se ne otkriju osobni podaci koji bi mogli ugroziti sigurnost djeteta i članova njegove obitelji, odnosno podaci se mogu koristiti samo u svrhu za koju je dano dopuštenje), pravo na prevođenje, poštivanje kulturnog identiteta (iznimno je važno pri pružanju skrbi te zdravstvene zaštite i obrazovanja), pravovremenost i trajnost rješenja te međuorganizacijska suradnja.

3.2. Hrvatski pravni okvir

Republika Hrvatska potpisnica je svih navedenih međunarodnih dokumenata te se time obvezala na usklađivanje nacionalnog zakonodavstva s prihvaćenim standardima poštivanja ljudskih prava. Temeljni pravni akt svake države, pa tako i Republike Hrvatske je Ustav koji u našem slučaju propisuje da država osobitu skrb posvećuje maloljetnicima bez roditelja te da je dužnost svakog pojedinca, odnosno građana Republike Hrvatske, štiti djecu. Dijete bez pratnje je zaštićeno još mnogim drugim zakonima koji će biti opisani u daljnjem tekstu te su oni ključni prikazani na slici 1.

2007. godine na snagu stupa **Zakon o strancima** koji propisuje uvjete ulaska, kretanja i boravka stranaca u Hrvatskoj, pa tako i maloljetnih stranaca bez pratnje i **Zakon o azilu** koji utvrđuje tko je maloljetnik bez pratnje i imenuje mu/joj skrbnika. Kada je riječ o maloljetnicima bez pratnje, njihov ulazak u Hrvatsku i boravak može biti zakonit, kao u slučajevima privremenog boravka radi školovanja i slično, ili nezakonit. Prema članku 39 Zakona o strancima, državljaninom treće zemlje, koji je nezakonito ušao u Hrvatsku, što uključuje i maloljetnika, smatra se onaj koji je: prešao državnu granicu izvan mjesta ili vremena određenog za prelazak državne granice; izbjegao graničnu kontrolu; ušao prije isteka zabrane ulaska i boravka u Republici Hrvatskoj (odnosno u Europskom gospodarskom prostoru) te koji je ušao na temelju tuđe ili krivotvorene putne ili druge isprave koja služi za prelazak granice. No usprkos navedenom, prema članku 65 istog Zakona osigurava se privremeni boravak iz humanitarnih razloga ako se radi o maloljetniku koji je napušten ili je žrtva organiziranog kriminala ili je iz drugih razloga ostao bez roditeljske pratnje. Dodatno se naglašava i da su sva tijela uključena u program pomoći i zaštite žrtve-maloljetnika dužna voditi računa o najboljem interesu maloljetnika, a Ministarstvo će provesti utvrđivanje identiteta, državljanstva te pronalaska ostalih članova obitelji. Kad je u pitanju povratak maloljetnika u zemlju podrijetla prema članku 101 također će se uzeti u obzir najbolji interes djeteta te je prema članku 126 prije udaljenja obavezno utvrditi hoće li maloljetnik u državi povratka biti predan članu obitelji, imenovanom skrbniku ili odgovarajućoj ustanovi za prihvata.

Zakon o azilu bio je na snazi do 2015. godine te je od tada prestao važiti. Umjesto njega, Republika Hrvatska usvaja novi **Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti** (NN 70/15, 127/17). Unutar njega su propisana sva načela i uvjeti vezani za tražitelje međunarodne zaštite, azilante, strance pod supsidijarnom zaštitom te strance pod privremenom zaštitom. U članku 10 ovog zakona također je istaknuto načelo postupanja u najboljem interesu djeteta.

Najbolji interes djeteta procjenjuje se na način da se u obzir uzme: dobrobit i društveni razvoj djeteta te njegovo podrijetlo; zaštita i sigurnost djeteta (osobito ako postoji mogućnost da je žrtva trgovanja ljudima); mišljenje djeteta ovisno o njegovoj dobi i zrelosti te mogućnost spajanja s obitelji i slično. Člankom 17 propisuje se imenovanje posebnog skrbnika djetetu bez pratnje iz sustava socijalne skrbi, koji je obučen za rad s djecom te nije u sukobu interesa s djetetom. Nakon što je poseban skrbnik imenovan, dijete mora biti odmah obaviješteno. Ako je dijete bez pratnje starije od 16 godina i u braku, iznimno mu se neće imenovati poseban skrbnik. Poseban skrbnik dužan je pomoći djetetu u podnošenju zahtjeva za međunarodnu zaštitu, pripremiti ga za saslušanje te mu pružiti sve informacije o značenju i posljedicama saslušanja na razumljiv način. Uz navedeno, istim člankom je također propisano kako zahtjev djeteta bez pratnje uvijek ima prednost u rješavanju.

Ono što je još definirano ovim zakonom su **vrste međunarodne zaštite** te će biti navedene zbog razumijevanja daljnjeg teksta:

- **Azil** – vrsta međunarodne zaštite koja će, prema članku 20, biti priznata tražitelju koji se nalazi izvan zemlje svog državljanstva ili uobičajenog boravišta, a osnovano strahuje od proganjanja zbog svoje vjere, rase, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili političkog mišljenja.
- **Supsidijarna zaštita** - definirana je člankom 21 i ona će biti pružena tražitelju koji ne ispunjava uvjete za primanje azila ali postoje opravdani razlozi koji ukazuju da će se povratkom u zemlju podrijetla suočiti sa stvarnim rizikom trpljenja ozbiljne nepravde, a ozbiljna nepravda uključuje prijetnju smrtnom kaznom ili smaknućem, mučenje, nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje te ozbiljnu i individualnu prijetnju životu civilnog stanovništva zbog proizvoljnog općeg nasilja u situacijama međunarodnog ili unutarnjeg oružanog sukoba.

Još su dva nacionalna zakona važna u smislu reguliranja skrbi o djeci bez pratnje: **Obiteljski zakon** kao i **Zakon o socijalnoj skrbi**, budući da određuju skrbništvo kao oblik zaštite maloljetnih osoba bez roditeljske skrbi te osiguravaju maloljetniku bez pratnje privremenu skrb i privremeni smještaj. Obiteljskim zakonom (Narodne novine br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07.), članak 149, propisano je skrbništvo kao oblik zaštite maloljetnih osoba bez roditeljske skrbi što podrazumijeva i djecu bez pratnje. Prema članku 240, **poseban skrbnik** dužan je zastupati dijete u postupku za koji je imenovan, obavijestiti dijete o predmetu spora, tijeku i ishodu na način koji je primjeren djetetovoj dobi te prema potrebi kontaktirati roditelje ili druge bliske osobe djeteta. Zakon o socijalnoj skrbi u članku 89, određuje da se djetetu

koje se zatekne u skitnji ili bez nadzora roditelja ili drugih odraslih osoba osigurava privremena skrb izvan vlastite obitelji dok se ne ostvari povratak u vlastitu ili udomiteljsku obitelj, dom socijalne skrbi ili se njegov smještaj osigura na drugi način.

Uz sve navedene zakone, s obzirom da se radi o djeci i mladima koji su u riziku, bitne su odrednice **Zakona o sudovima za mladež** kao i **Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje** kojima se regulira položaj sve djece, pa tako i djece bez pratnje, u kaznenom zakonodavstvu te se propisuje da ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi izvršava odgojne mjere za maloljetnike u kaznenom i prekršajnom postupku. Zakon o sudovima za mladež prema članku 2 kategorizira djecu i mlade u dvije skupine. Osobe koje u vrijeme izvršenja kaznenih djela nisu navršile četrnaest godina života nazivaju se djecom, koja nisu kazneno odgovorna. Maloljetnik je osoba koja je u vrijeme počinjenja djela navršila četrnaest godina, a nije navršila osamnaest godina te je druga kategorija mlađi punoljetnik koji je u vrijeme počinjenja djela navršio osamnaest a nije navršio dvadeset i jednu godinu života. No, u daljnjim odrednicama se spominje i pojam starijeg maloljetnika što označava osobu koja je u vrijeme počinjenja djela navršila šesnaest a nije navršila osamnaest godina života.

Maloljetnicima se, člankom 5, za počinjenje kaznenih djela kao sankcije izriču odgojne mjere, maloljetnički zatvor i sigurnosne mjere, s tim da se mlađem maloljetniku mogu izreći samo odgojne mjere. Odgojne mjere, članak 7, su: sudski ukor, posebne obveze, pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u disciplinski centar, upućivanje u odgojnu ustanovu, upućivanje u odgojni zavod te upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu. Izvršavanje sankcija izrečenih maloljetnicima i mlađim punoljetnicima u kaznenom i prekršajnom postupku uređeno je Zakonom o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje. Prema Kraljević, Marinović i Žigante (2011) navedene sankcije po svom sadržaju predstavljaju problem u odnosu na djecu bez pratnje te gube svoju svrhu s obzirom da se radi o djeci i mladima koji su već izdvojeni iz sredine u kojoj su živjeli. Prema tome postoji dilema koja vrsta institucionalnog tretmana bi, u slučaju počinjenja kaznenog djela, bila najprikladnija te ne bi uzrokovala dodatnu traumatizaciju. Oset (2008) naglašava kako bi se u prekršajnom postupku koji se vodi prema maloljetnim strancima uvijek prvenstveno trebalo primjenjivati odredbe koje više pridonose ostvarivanju prava djeteta, cijeneći odredbe Zakona o strancima kojima se propisuje posebna zaštita maloljetnika žrtve, koji u trenutku vođenja postupka možda još nije identificiran kao žrtva.

Još jedan relevantan zakon je **Zakon o pravobranitelju za djecu** jer kako je određeno člankom 2 pravobranitelj za djecu štiti, prati i promiče prava i interese djece na temelju Ustava Republike Hrvatske, međunarodnih ugovora, obvezujućih pravnih akata Europske unije i zakona. Ovaj Zakon je bitan u odnosu na djecu bez pratnje jer se djelokrug i način rada pravobranitelja za djecu reflektira na pravnu i praktičnu zaštitu sve djece, a posebno one koja su iz nekog razloga dodatno ranjiva.

Novim **Zakonom o udomiteljstvu**, koji je stupio na snagu 1.1.2019, člankom 14, propisuje se i mogućnost udomljavanja djeteta bez pratnje te je u tom slučaju navedeno i obavezno završavanje dodatnog osposobljavanja kojim bi se stekla posebna znanja i vještine.

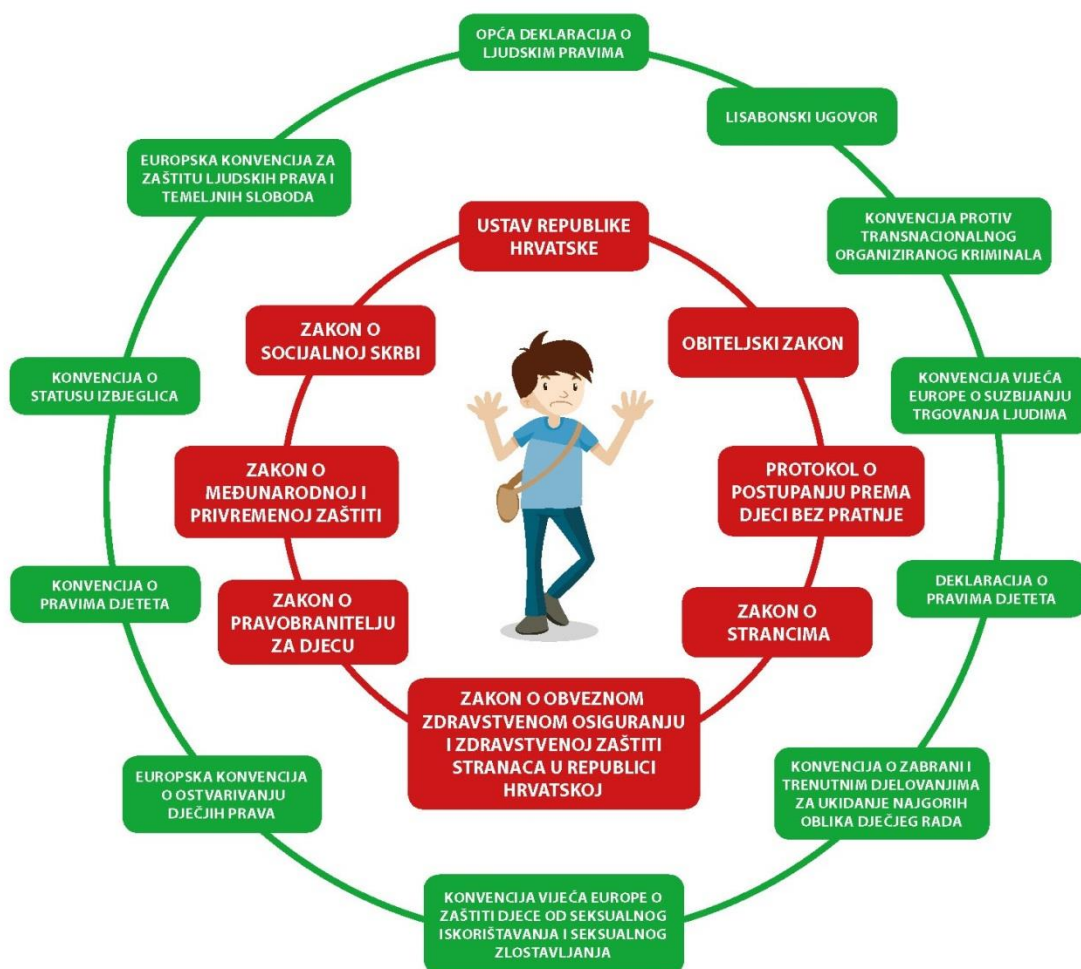
Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, člankom 46, ostvareno je pravo na školovanje za djecu azilante, tražitelje azila, djecu strance pod supsidijarnom zaštitom i privremenom zaštitom te strancima koji nezakonito borave u Republici Hrvatskoj ako su smješteni u prihvatnom centru za strance, te ako im je prisilno udaljenje privremeno odgođeno ili za vrijeme dok ne budu udaljeni.

Jednako tako, u **Zakonu o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj** kroz članak 22, djetetu bez pratnje ostvarena su prava na zdravstvenu zaštitu u istom opsegu kao i osiguranicima obveznog zdravstvenog osiguranja.

Zaključno, zakonski sustav je po pitanju djece bez pratnje značajno napredovao u posljednjih nekoliko godina te se mnogim regulativama pokušava dodatno zaštititi najbolji interes djeteta kao i ubrzati proceduru i adekvatnost djelovanja. No, bez obzira na definiran pojam i zakonsku regulativu, nigdje nije propisan način postupanja stručnjaka koji se u radu susreću s djecom bez pratnje. Zato je u Hrvatskoj donesen **Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje** gdje je utvrđeno niz odrednica kao što su: način komunikacije s djetetom bez pratnje, načini kako će slobodno izraziti svoje mišljenje unatoč jezičnoj barijeri, kontinuirano praćenje ostvarivanja svih prava djeteta uz pomoć stručne osobe skrbnika koji se imenuje u najboljem interesu djeteta; odustajanje od kaznenog ili prekršajnog postupka zbog nezakonitog ulaska u Hrvatsku, kao i zabrana deportiranja ili izгона. Prvi Protokol je izdan 2009. godine te je pod nadležnošću Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstva unutarnjih poslova označavao osnovne mjere postupanja. S obzirom da potrebe djece bez pratnje zahtijevaju interdisciplinarno postupanje, 2013. godine donesen je novi **Protokol o postupanju prema djeci odvojenoj od roditelja - stranim državljanima** od strane Vlade Republike Hrvatske.

Najnoviji **Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje** izašao je u rujnu 2018. godine te će njegov sadržaj biti opisan u nastavku rada.

Konačno, uz navedene zakone potrebno je navesti i strateške dokumente koji upotpunjavaju zakone te dodatno uređuju način postupanja prema djeci bez pranje. Tako su bitni: Pravila boravka u prihvatnom centru za strance (NN 66/2013), Pravilnik o načinu provedbe posebne zaštite maloljetnika u postupku povratka (NN 99/2014), Pravilnik o ostvarivanju materijalnih uvjeta prihvata (NN 70/2015), Pravilnik o minimalnim uvjetima pružanja socijalnih usluga (NN 40/2014, 66/2015), Pravilnik o vođenju evidencije i dokumentacije pružatelja socijalnih usluga, te načinu i rokovima za dostavu izvješća (NN 100/2015), Pravilnik o načinima i uvjetima ostvarivanja prava na smještaj azilanata, stranaca pod supsidijarnom zaštitom i stranaca pod privremenom zaštitom te sudjelovanja azilanata, stranaca pod supsidijarnom zaštitom i stranaca pod privremenom zaštitom u plaćanju troškova smještaja (NN 3/2016), Pravilnik o obrascu zahtjeva i rješenja o odobravanju korištenja pravne pomoći (NN 64/2014, 20/2016) te Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine.

Slika 1. Ključni međunarodni i domaći zakoni koji štite dijete bez pratnje.

3.3. Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje

Protokolu o postupanju prema djeci bez pratnje iz 2018. godine također je usvojen od strane Vlade Republike Hrvatske. Protokol se temelji na svim zakonima i pravilnicima kojima se regulira postupanje i skrb o djeci bez pratnje te cilj Protokola nije uvođenje novih postupaka, već objedinjavanje postojećih.

Prva svrha protokola je definiranje nositelja obveza pa su tako nabrojana tijela uključena u postupanje prema djeci bez pratnje. Ministarstvo unutarnjih poslova sastoji se od nekoliko nadležnih službi i odjela poput policijskih uprava/policijskih postaja, Službe za nezakonite migracije, Služba za strance i azil, Odjel za azil i Prihvatilište za tražitelje azil. Uz MUP u postupanju prema djeci bez pratnje sudjeluju još ustanove socijalne skrbi i drugi pružatelji socijalnih usluga, zdravstvene ustanove primarne i specijalističko-konzilijarne zdravstvene zaštite, obrazovne ustanove, uredi državne uprave, gradski ured za opću upravu, međunarodne organizacije, koje se bave zaštitom prava djece, izbjeglica i migranata, organizacije civilnog društva, koje se bave zaštitom prava djece, izbjeglica i migranata i ostali koji mogu biti izravno uključeni u rad s djecom bez pratnje.

Kad je utvrđeno da se radi o djetetu bez pratnje i kada je dovedeno u prostor policijske uprave ili postaje slijedi postupak identifikacije kojeg poduzima policijski službenik uz stručnog radnika centra za socijalnu skrb i prevoditelja ako dijete bez pratnje ne razumije hrvatski jezik. Dijete bez pratnje trebalo bi biti smješteno u zasebnoj prostoriji koja je odvojena od odraslih osoba (ako to omogućuju materijalni uvjeti unutar prostora) te mu mora biti osiguran pristup vodi, hrani i sanitarnim prostorijama. Policijski službenik utvrđuje identitet na temelju identifikacijskih isprava ili izjave koja se ispunjava u slučaju da dijete nema važeći ispravu. Tada se nadležnom centru za socijalnu skrb upućuje dopis, kojim traži imenovanje posebnog skrbnika. Treba naglasiti da u slučaju kad je dijete bez pratnje u stanju krajnje psiho-fizičke iscrpljenosti, ozlijeđeno, u stanju nekontroliranih reakcija i ponašanja kojima ugrožava sebe ili okolinu biti će pružena hitna medicinska pomoć, nakon čega se provodi i inicijalni zdravstveni pregled a tek se onda nastavlja postupak identifikacije.

Uz prikupljanje podataka o djetetu na samom početku postupanja obavezna je i početna procjena potreba te procjena vrste i stupnja rizika. Ako dijete bez pratnje izrazi namjeru za podnošenje zahtjeva za međunarodnu zaštitu usmeno ili pisanim putem nadležna policijska uprava/postaja je dužna izdati potvrdu o registraciji i sastaviti službenu zabilješku o izraženoj namjeri. Dijete može ponovno izraziti namjeru ukoliko mu je zahtjev za međunarodnu zaštitu odbijen ili postupak međunarodne zaštite obustavljen. Iznimno, namjeru u ime djeteta može izraziti njegov posebni skrbnik/skrbnik, ako u postupku povratka ocijeni da mu je potrebna međunarodna zaštita s obzirom na okolnosti njegova slučaja. Nakon toga će uslijediti saslušanje kojeg provodi Odjel za azil kako bi se omogućilo djetetu bez pratnje da se izjasni o svim činjenicama i okolnostima navedenim u zahtjevu za međunarodnu zaštitu. Odluka o zahtjevu djeteta bez pratnje donosi se prioritarno, a najkasnije u roku od 6 mjeseci od

podnošenja zahtjeva te ju donosi Ministarstvo unutarnjih poslova. U slučaju da je u najboljem interesu djeteta bez pratnje spajanje s članovima obitelji ili rođacima u nekoj državi članici EU, provest će se Dublinski postupak. Postupak provodi Odjel za azil kako bi se utvrdilo koja je država članica EU odgovorna za ispitivanje djetetovog zahtjeva za odobrenje međunarodne zaštite te postoji li mogućnost spajanja djeteta s članovima obitelji koji su u drugoj državi. Djetetu se također može odobriti privremeni boravak iz humanitarnih razloga ako je kao žrtva trgovanja ljudima prihvatilo program pomoći i zaštite, ako je napušteno ili je žrtva organiziranog kriminala ili je iz drugih razloga ostalo bez roditeljske zaštite, skrbništva ili bez pratnje, ili iz drugih ozbiljnih i opravdanih razloga humanitarne prirode. Protokolom je određen postupak povratka djeteta ako je to u njegovom najboljem interesu kao i postupanje u slučaju sumnje na trgovanje ljudima.

Prije smještaja djeteta bez pratnje u ustanovu socijalne skrbi ili udomiteljsku obitelj, odnosno u prihvatilište obavezno se obavlja inicijalni zdravstveni pregled koji uključuje pregled cijelog tijela i utvrđivanje fizikalnog statusa djeteta. Zdravstvenom pregledu obavezno prisustvuje stručni radnik centra za socijalnu skrb/posebni skrbnik te policijski službenik koji je prisutan u blizini ordinacije radi eventualnog poduzimanja mjera sigurnosti. U slučaju ako dijete ne razumije hrvatski jezik, pregledu bi trebao prisustvovati i prevoditelj kojeg osigurava MUP. Troškove inicijalnog zdravstvenog pregleda snosi ministarstvo nadležno za poslove zdravstva.

Najkasnije u roku od 3 mjeseca od dana smještaja važno je provesti multidisciplinarnu procjenu potreba djeteta odnosno timsku procjenu potreba te je potrebno izraditi individualni plan o trajnijoj skrbi i statusu djeteta bez pratnje.

Protokolom je također opisano i uključivanje djeteta u odgojno-obrazovni sustav te u društvo, odnosno postupak integracije te je priloženo nekoliko obrazaca i shematskih prikaza za lakše razumijevanje i provođenje navedenih postupaka.

4. Činitelji rizika kod djece bez pratnje

Djeca bez pratnje izložena su mnogim rizicima koji mogu negativno utjecati na njihov razvoj i dobrobit. U nekim slučajevima, negativni utjecaji i posljedice mogu dovesti i do pojave poremećaja u ponašanju. No bitno je za naglasiti kako sama činjenica da je neko dijete „dijete bez pratnje“ ne znači nužno i da to dijete ima poremećaj u ponašanju. Na to posebno upozorava Dubravka Marušić, govoreći o iskustvima iz svoje višegodišnje prakse: *„Umjesto toga, radi se o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi odnosno djeca čiji su roditelji*

nestali/bolesni/poginuli/ubijeni ili su živi i uvjetno rečeno zdravi, ali djeca potječu iz ekstremnog siromaštva ili ekstremnih ratnih zbivanja. Takva djeca su primorana na put koji ih može dodatno traumatizirati te mnoga djeca nose sa sobom sjećanja na strahote koje su doživjela u svom zavičaju ili kasnije na putu prema željenoj sigurnosti.“

Reći da su sva djeca bez pratnje djeca s poremećajem u ponašanju bilo bi neadekvatno i generalizirajuće. No s obzirom na okolnosti djeca bez pratnje su djeca u riziku od razvoja poremećaja u ponašanju. Termin "u riziku" se u zadnjih nekoliko godina profilirao i postao osnovni termin kojim se opisuju djeca i mladi koji se nalaze na putu prema mnogobrojnim problemima koji prijete njihovom pozitivnom razvoju i uspješnoj prilagodbi u društvu u kojem žive (Bašić, Koller-Trbović, Uzelac, 2004). Drugim riječima, termin "u riziku" koristi se kako bi se opisali djeca i mladi koji doživljavaju velik broj poteškoća, a to djeca bez pratnje svakako jesu. Činiteljima rizika koji povećavaju vjerojatnost pojave poremećaja u području ponašanja i mentalnog zdravlja kod djece smatraju se brojna individualna obilježja djece (primjerice: genetske predispozicije, školski neuspjeh, disciplinski problemi, slab interes za školu) i/ili obitelji (npr. rizični oblici ponašanja roditelja, kao što su nezaposlenost, ovisnosti i sl., slabe roditeljske vještine, kao što su problemi s discipliniranjem i kontrolom, nasilje u obitelji te niska/nerealno visoka očekivanja roditelja od djeteta), socijalno-ekonomski (nedostatak socijalne podrške, učestale stresne/krizne situacije, siromaštvo te slabi resursi šire sredine), te drugi kulturni, demografski i drugi životni uvjeti i situacije (Bašić, Koller-Trbović, Uzelac, 2004).

U ovom kontekstu možemo govoriti o globalnim ekološkim rizicima, najčešće navođenim rizicima kojima su izložena sva djeca te dodatnim rizicima kojima su izložena djeca bez pratnje. Postoje tri globalna rizika kojima su izložena sva djeca koja žive u današnje suvremeno doba. To su destruktivni odnosi (nesigurnost roditelja u svoju roditeljsku funkciju, roditelji imaju/odvajaju malo vremena za odgoj/bavljenje djecom, djeca dobivaju premalo pažnje od pozitivnih odraslih osoba), besmisao (djeci je dosadno, ne postoje općeprihvaćene vrijednosti koje bi djecu usmjeravale, okruženje je ispunjeno negativnim, katastrofičnim očekivanjima) i neodgovornost (poslušnost kao odgojni cilj smatra se zastarjelim, nema novih ciljeva, stoga je sve teže reci gdje su granice odgovornosti odraslih i djece) (Žižak, 2008).

Neki od činitelja rizika kojima su dodatno izložena djeca odvojena od roditelja usporedno su navedena s najčešće navođenim činiteljima rizika u tabličnom prikazu prema Žižak (2008):

Tablica 1. Činitelji rizika kod djece bez pratnje (Žižak, 2008)

Najčešće navođeni činitelji rizika:	Činitelji rizika kojima su dodatno izložena djeca odvojena od roditelja:
<ul style="list-style-type: none"> • Genetske predispozicije • Školski neuspjeh • Disciplinski problemi • Slab interes za školu • Rizični oblici ponašanja roditelja • Slabe roditeljske vještine • Nasilje u obitelji • Niska/nerealna očekivanja roditelja/nastavnika od djeteta • Nedostatak socijalne podrške • Učestale stresne/krizne situacije • Siromaštvo • Obilježja šire sredine (slabi resursi) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ranija izloženost nasilju • Olakšano poistovjećivanje s počiniteljima nasilja • Povišena anksioznost • Gubitak, nestanak roditelja • Otežano žalovanje povodom gubitka • Izloženost velikim promjenama • Ženski spol • Teškoće tijekom putovanja • Izolacija • Predrasude (rasizam) nove/strane sredine

Najčešći općeniti činitelji rizika već su prethodno spomenuti, no Žižak (2008) ističe one specifične za djecu bez pratnje. S obzirom da djeca bez pratnje u većini situacija dolaze iz, ili bolje rečeno, bježe od situacije koja je bremenita nasiljem, posljedice i traume izloženosti nasiljem nose sa sobom. Do povišene anksioznosti dovodi sama neizvjesnost situacije te odvojenost od roditelja a često i gubitak roditelja. Upravo zbog te neizvjesnosti daljnjeg razvoja situacije, žalovanje za gubitkom roditelja ili nad drugim traumatičnim događajima može biti otežano. Djeca bez pratnje također su izložena prevelikim, naglim i brzim promjenama te je prilagodba na njih bez trajnijih negativnih posljedica u toj dobi gotovo nemoguća. Značajan problem stvara jezična barijera jer djeca bez pratnje dolaze iz različitih govornih područja te u velikoj većini slučajeva ne razumiju niti jedan drugi jezik, a pogotovo ne jezik države u kojoj su se našli. Ovaj problem stvara frustraciju kod djeteta jer ne može izraziti vlastite teškoće i potrebe, ali u jednoj mjeri i kod osobe koja je tu da pomogne djetetu bilo da se radi o odgajatelju u domu, privremenom skrbniku ili bilo kojem drugom stručnjaku ili običnoj osobi koja se susrela s djetetom bez pratnje, jer nije u mogućnosti adekvatno i pravovremeno odgovoriti na njegove potrebe. Nadalje, za samo dijete bez pratnje kojem je pružen određen smještaj, uzajamno nepoznavanje jezika uskraćuje kvalitetu svakodnevne komunikacije što postavlja i dijete i ljude kojima je okružen u neugodnu poziciju (Marušić,

2008). Također, dijete time gubi mogućnost participacije i samostalnog zauzimanja za vlastita prava. Zbog pojave ovog problema u nekim slučajevima ne raspolaže se ni osnovnim anamnestičkim podacima koji su nužni stručnjacima u radu zbog daljnjeg postupanja (Kraljević, Marinović i Žigante, 2011). Možemo zaključiti kako izloženost različitim teškoćama i ugrozama tijekom samog putovanja te česta izoliranost u zemlji u kojoj se zateknu u statusu djeteta bez pratnje daljnji su rizici za njihov normalan i uravnotežen razvoj.

Posebno ugrožena skupina su djeca ženskog spola u adolescentskoj dobi jer lakše postaju žrtve različitih vrsta zlostavljanja i trgovine. Prema Kraljević, Marinović i Žigante (2011) približno 10 do 15 % žrtava trgovanja ljudima kojima je Međunarodna organizacija za migracije (IOM) pomogla da se vrate u države porijekla na području jugoistočne Europe jesu djevojke mlađe od 18 godina. Kada govorimo o trgovini ljudima, djeca bez pratnje su u vrlo velikom riziku da postanu žrtve jer čine laku metu s obzirom da nisu pod bilo kakvim nadzorom ili zaštitom za vrijeme putovanja. U razgovoru sa stručnjacima dobiva se uvid u postupanje trgovaca ljudima koji u svojem putovanju kroz više država krijumčare djecu bez pratnje. Kada dođu do države koja ima rigidniji i restriktivniji sustav kao što ga danas ima Hrvatska, djeci oduzmu sve osobne dokumente te ih instruiraju da se prepuste vlastima, odnosno socijalnoj službi i pristanu biti smješteni u dom gdje će neko vrijeme primati potrebnu skrb. No, već unaprijed isplaniran je dogovor za daljnji susret gdje se opet nalaze s trgovcima i nastavljaju put odnosno slijedi iskorištavanje djece u razne svrhe. Prema podacima Europolu iz 2018. godine postoje jasne indikacije koje upućuju na povezanost između kriminalnih organizacija koje se bave krijumčarenjem migranata i onih kriminalnih organizacija koje se bave trgovinom ljudi. Razlika u krijumčarenju i trgovini ljudima je u tome što se kod krijumčarenja osobe prevoze na ilegalne načine od jedne do druge točke po njihovom zahtjevu bez ikakvih daljnjih namjera, dok je trgovina ljudima prema Protokolu o postupanju prema djeci bez pratnje (2018) kazneno djelo, koje obuhvaća: vrbovanje, prijevoz, transfer, pružanje utočišta i prihvata osoba pomoću prijetnje ili uporabe sile ili drugih oblika prinude, otmice, prijevare, zlouporabe ovlasti ili položaja bespomoćnosti ili davanje ili primanje plaćanja u svrhu daljnjeg iskorištavanja osoba na razne načine. Iskorištavanje osoba može uključivati prisilan rad, prostituciju, pornografiju i druge oblike spolnog iskorištavanja, služenje, ropstvo, sklapanje nedozvoljenog ili prisilnog braka, uzimanje dijelova tijela, korištenje u oružanim sukobima ili činjenja protupravne radnje. Među počiniteljima kaznenih djela koji su poznati Europolu, 20% onih koji su bili uključeni u olakšavanje nezakonitih migracija (krijumčarenje) su također prijavljeni zbog sudjelovanja u trgovini ljudima. Postoje

dokazi koji upućuju da su mnoge mreže organizacija kojima se migranti koriste kako bi došli do zemlje odredišta ujedno uključene u druge kriminalne aktivnosti poput krivotvorenja dokumenata, imovinske delikte, te trgovinu drogom i krivotvorenom robom.

Prema svemu navedenom, vidljivo je da su djeca bez pratnje okružena rizičnim čimbenicima ne samo za razvoj problema u ponašanju već i rizicima koji ugrožavaju njihov cjelokupni život te im je uz hitnu pomoć i skrb potrebno i dodatno osnaživanje kako bi nadišli rizike i teškoće u kojima se nalaze.

5. Djeca bez pratnje - neki pokazatelji iz istraživanja

Iz istraživanja Kraljević, Marinović i Žigante (2011) možemo zaključiti kako u Hrvatskoj ovaj fenomen još uvijek nije dovoljno prepoznat niti istražen. Djelomično je to vjerojatno tako i s toga što su državne organizacije civilnog sektora te stručnjaci koji se bave ovim područjem različito određivali pojam „dijete bez pratnje“ te su uz to postojale različitosti i u samim statističkim podacima.

Bhabha (2004) navodi kako su istraživanja koja se tiču izbjeglica dugo vremena umanjivala problem djece izbjeglica, naročito onih bez pratnje, jer je fokus uglavnom bio na odraslima i njihovu iskustvu raseljenosti. Time su djeca tražitelji azila te djeca bez pratnje u istraživanjima bila gotovo nevidljiva, iako je njihov položaj u zemljama u koje su dolazili bio u potpunosti neadekvatan i zabrinjavajući. Traumatska iskustva koja su doživjeli u zemlji porijekla i tijekom puta nastavila bi se i u stranim zemljama gdje su bili ignorirani i isključivani iz društva.

Terr (1991) navodi dvije osnovne vrste traumatskih iskustva kod djece:

Tip 1 (stresor događaja) odnosi se na traumu iz djetinjstva karakteriziranu jednim, naglim i neočekivanim izlaganjem određenom stresoru.

Tip 2 (stresor procesa) odnosi se na traumu koja proizlazi iz produženog i neprekidnog izlaganja ponavljajućeg stresora.

Djeca izbjeglice, poglavito djeca bez pratnje, su uz proživljene traumatske događaje prvog tipa u većini slučajeva suočena sa traumama drugog tipa s obzirom da su proživjeli nekoliko dugotrajnih traumatskih događaja.

Derluyn i Broekaert (2007) ispitali su prevalenciju emocionalnih i ponašajnih problema kod djece bez pratnje koja borave u Belgiji. U istraživanju je sudjelovalo 166 djece bez pratnje koja su bila smještena u različitim ustanovama ili udomiteljskim obiteljima. Pokazalo se kako između 37% i 47% djece bez pratnje ima vrlo ozbiljne simptome anksioznosti, depresije i post-traumatskog stresa. Rezultati ovog istraživanja ukazuju i kako su djevojke u većem riziku od razvoja emocionalnih poteškoća od dječaka. Ovi rezultati su nepovoljniji od onih utvrđenih za djecu izbjeglice koja su imala roditeljsku ili skrbničku pratnju (Derluyn, 2005; prema Derluyn i Broekaert 2007). Nadalje, pokazalo se kako dob nema veliki utjecaj na razinu emocionalnih problema, iako su više depresivnih simptoma pokazivali mladi u dobi od 17 i 18 godina, što je razumljivo zbog neizvjesne budućnosti i punoljetnosti koja im se približava ili su ju već navršili. No, treba uzeti u obzir i utjecaj koji samo razdoblje puberteta ima na mlade. S obzirom da je, većina djece bez pratnje u adolescentskoj dobi, pred njima su važni razvojni zadaci poput formiranja identiteta što među ostalim podrazumijeva razvoj osobnosti, seksualnog identiteta i socijalnih vještina (Derluyn i sur., 2005; prema Derluyn i Broekaert 2007). Još jedan značajan čimbenik koji utječe na emocionalno stanje maloljetnika je broj proživljenih traumatskih događaja, a djeca bez pratnje su ih proživjela mnogo. Prema istraživanju u kojem su ispitana djeca bez pratnje afričkog podrijetla u zemljama Velike Britanije 47% djece bez pratnje je doživjelo gubitak ili prisilno razdvajanje od roditelja ili člana obitelji, 41% djece je svjedočilo nasilju ili osobno doživjelo nasilje, te je čak 32% izvijestilo kako su bili žrtve silovanja prije napuštanja domicilne zemlje (Thomas i sur., 2004).

Pinson, Arnot i Candappa (2010) navode kako problemi i poteškoće s kojima se djeca izbjeglice i djeca bez pratnje susreću (poput neriješenog pravnog statusa, slabe socijalne mreže, socioekonomske depriviranosti i marginaliziranosti) mogu dovesti do konflikta i nasilja od djece izbjeglica i prema djeci izbjeglicama u školi (npr. bullyingu). U takvim slučajevima nerijetko izostaju pomoć i podrška obrazovnog sustava te se zbog toga viktimizacija i retraumatizacija često mogu nastaviti.

Istraživanje koje su proveli Župarić-Iljić i Mlinarić (2015) pokazuje kako faze migracijskog iskustva (predmigracijska, transmigracijska i postmigracijska) na razne načine utječu na obrazovne mogućnosti i uspjehe kod djece migranata u sustavu obrazovanja. Pokazalo se kako u Hrvatskoj mjere učenja hrvatskog jezika, povijesti i kulture kao i generalno uključivanje u obrazovni sustav djece bez pratnje nije pravilno provedeno, iako je propisano Protokolom i ostalim uredbama Republike Hrvatske. Tako se djeci bez pratnje rijetko pruža

formalna edukacija, dok kompenzaciju dijelom predstavljaju programi raznih kulturnih i vjerskih ustanova. Razlog tome prema Župarić-Iljić i Mlinarić (2018) je kratkotrajni boravak i samovoljno povlačenje djece bez pratnje iz sustava skrbi te predviđevši to, država smatra „bespotrebnim“ uključivati ih u školski sustav ili neki drugi oblik integracije. Slično tome govore i Herceg Pakšić i Jeđud Borić (2017) koje navode kako djeca bez pratnje najčešće nisu zainteresirana za školovanje ili dulji boravak u Hrvatskoj što postaje opravdanje neprovođenja ovog dijela zakonske obveze i prava djece bez pratnje.

S obzirom na brojne rizične čimbenike i poteškoće s kojima se susreću djeca bez pratnje Nilsson i Bunar (2015) u svom radu naglašavaju potrebu za promatranjem njihovih deficita iz drugačije perspektive. Negativna prizma na koju je društvo usredotočeno dovodi do naglašavanja nedostataka ove djece te zanemarivanja njihovog stvarnog obrazovnog kapaciteta.

Prema Eide i Hjern (2013) unatoč svim rizicima i ranjivosti, mnoga djeca bez pratnje uspijevaju kvalitetno funkcionirati u okolnostima u kojima se nalaze. Prioriteti i želje djece bez pratnje su da imaju stabilan i dugotrajan smještaj te barem jednu ključnu osobu koja im može pomoći i na koju se mogu osloniti za vrijeme boravka u stranoj zemlji. Sukladno tome, u novijim istraživanjima fokus je pomaknut s rizika i ranjivosti djece bez pratnje na njihove snage i otpornost. Tako u istraživanju Smyth, Shannon i Dolan (2015) djeca bez pratnje navode formalnu i „polu-formalnu“ (neprofitne, vjerske i kulturne organizacije) podršku kao najveći zaštitni čimbenik što uključuje brigu odraslih osoba te aktivnosti u školi i u slobodno vrijeme. Radi se o longitudinalnom istraživanju s djecom bez pratnje koja su zatečena u Irskoj 2004. godine te ponovno ispitivana u drugoj vremenskoj točki, 2014. godine. Rezultati ukazuju na važnost usredotočenosti na jake strane djece bez pratnje.

U konačnici, Wernesjö (2012) ističe kako je potrebno dodatno istražiti kako djeca bez pratnje realiziraju mogućnosti koje se, na primjer, odnose na obrazovni sustav ili tržište rada te kako se nose s preprekama i konceptom pripadnosti.

6. Oblici skrbi o djeci bez pratnje u europskim zemljama

6.1. Općenito o stanju u Europi

Fenomen djece bez pratnje naširoko je priznat kao veliki međunarodni problem te izraženi problem Europe posebno njenih zapadnih zemalja. Prema podacima UNHCR-a djeca su činila 51 posto svjetskih izbjeglica tijekom 2015. godine te je iste godine podneseno sveukupno

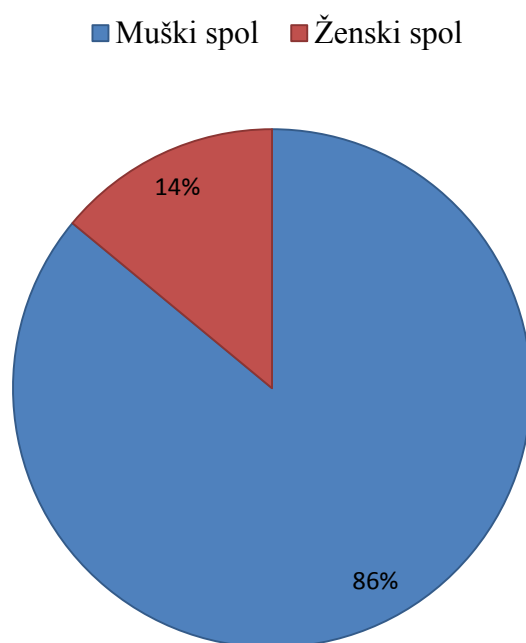
98.400 zahtjeva za azil od strane djece bez pratnje (<https://www.unhcr.org/hr/2708-prisilno-raseljavanje-dosize-rekordan-broj-pogada-1-od-svakih-113-osoba.html>). Statistika za 2018. godinu ukazuje da je postotak djece izbjeglica među sveukupnom populacijom izbjeglica ostao gotovo jednak te je i dalje svaka druga izbjeglica bila dijete (<https://www.unhcr.org/hr/3772-diljem-svijeta-raseljavanjem-je-pogodeno-vise-od-70-milijuna-ljudi-visoki-povjerenik-un-a-za-izbjeglice-poziva-na-vecu-solidarnost.html>). To je najveći ukupan broj koji je UNHCR ikada vidio i tragičan odraz načina na koji prisilno svjetsko raseljavanje ima nerazmjern utjecaj na mlade živote. U posljednjih petnaest godina u dramatičnom porastu je broj djece bez pratnje koja pokušavaju ući u Europu i poglavito na teritorij Europske unije (Kraljević, Marinović i Žigante, 2011). Djeca odvojena od roditelja, koja su zatečena u Europi, javljaju se ili kao tražitelji azila ili kao ilegalni migranti u zemljama imigracije u Europi. Populacija djece odvojene od roditelja u Europi u prošlosti je činila otprilike 10% od ukupnog broja tražitelja azila u Zapadnoj Europi (Selak Živković, 2008). Prema novijim podacima u protekloj 2018. godini u državama članicama Europske unije azil je zatražilo ukupno 586530 izbjeglica od čega su 184760 djeca, a ukupan broj zahtjeva za azil djece bez pratnje iznosio je 19750 (<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>). To je gotovo jednom trećinom manje od prošle 2017. godine kad je broj zahtjeva djece bez pratnje iznosio 31400. Kad uzmemo u obzir 2015. godinu kad je migrantska kriza bila u samom jeku te je broj djece bez pratnje u Europi iznosio vrtoglavih 95200, primjetno je kako je djece bez pratnje ipak manje nego prijašnjih godina no ipak iznad prosjeka svih godina koje su prethodile migrantskoj krizi. Od 2008 do 2013 godine prema statistikama, brojka je konstantno varirala oko 12000 djece bez pratnje.

Tablica 2. Broj djece bez pratnje u Europi od 2008. do 2018. godine (<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00194/default/table?lang=en>)

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
11695	12190	10610	11690	12540	12725	23150	95205	63250	31400	19750

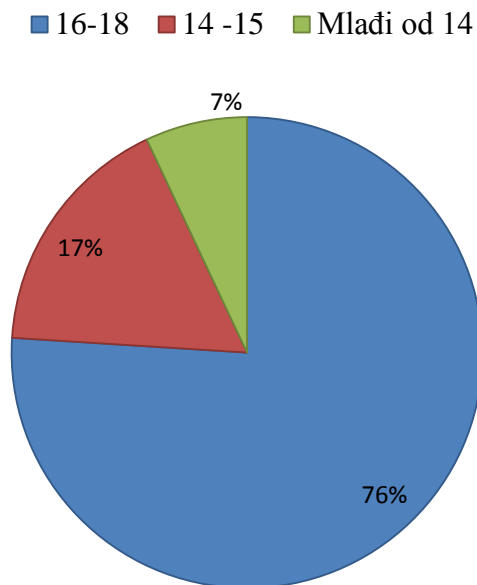
Prema navedenim podacima Eurostata ubrajaju se samo ona djeca bez pratnje koja su podnijela zahtjev za međunarodnu zaštitu što znači da ako to nisu učinila svojevrijedno, da su pronađena i zbrinuta od strane vlasti. Uzmimo u obzir da postoji i tamna brojka, onih koji nisu pronađeni ili su u bijegu te samim time nisu niti podnijeli zahtjev za međunarodnu zaštitu. Iz

istih podataka vidljivo je kako je u 2018. godini većina djece bez pratnje bila muškog spola te činila 86% ukupnog broja. Jednaka statistika se podudara kroz niz od deset godina te je i kulturološki lako objašnjivo s obzirom na patrijarhalni sustav arapskih zemalja i odgovornosti koja počiva na muškim članovima pa tako i dječacima da priskrbe za svoju obitelj. Tri četvrtine djece bez pratnje bilo je u dobi od šesnaest i sedamnaest godina, dok su djeca u starosti od četrnaest i petnaest godina činila 17% a svi mlađi od četrnaest godina 7%. Iako je postotak najmlađih znatno manji na tako veliku populaciju i oni čine veliki broj od 1400 djece. Gotovo polovica sve djece bez pratnje dolazi iz šest zemalja: Afganistan, Eritreja, Pakistan, Sirija, Gvineja i Irak.

Slika 2. Udio djece bez pratnje u Europi u 2018. godini prema spolu prema Eurostatu¹

¹ http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-057074_QID_6896A8D3_UID_-3F171EB0&layout=AGE,L,X,0;CITIZEN,L,Y,0;GEO,L,Z,0;SEX,L,Z,1;TIME,C,Z,2;UNIT,L,Z,3;INDICATORS,C,Z,4;&zSelection=DS-057074UNIT,PER;DS-057074INDICATORS,OBS_FLAG;DS-057074TIME,2016;DS-057074GEO,EU28;DS-057074SEX,T;&rankName1=UNIT_1_2_-1_2&rankName2=INDICATORS_1_2_-1_2&rankName3=SEX_1_2_-1_2&rankName4=TIME_1_0_0_0&rankName5=GEO_1_2_0_1&rankName6=AGE_1_2_0_0&rankName7=CITIZEN_1_2_0_1&rStp=&cStp=&rDCh=&cDCh=&rDM=true&cDM=true&footnes=false&empty=false&wai=false&time_mode=ROLLING&time_most_recent=true&lang=EN&cfo=%23%23%23%2C%23%23%23.%23%23%23#

Slika 3. Udio djece bez pratnje u Europi u 2018.godini prema godinama prema Eurostatu²

Što se tiče smještaja, na svu djecu bez pratnje primjenjuju se slični sustavi smještaja, bez obzira na njihov status. Europske države članice imaju dva različita oblika smještaja:

1. **Opći** – djeci bez pratnje se od samog njihovog dolaska do punoljetnosti pruža smještaj u centrima za djecu
2. **Stupnjevani** – djeci bez pratnje se mijenja oblik skrbi i smještaja na način da ih se prvo smjesti u „prijelaznu“ ustanovu dok se ne asimiliraju u određenoj mjeri te se tada premještaju u opće ustanove za skrb kao u prvom obliku gdje ostaju do punoljetnosti.

Unutar Europe zemlje s najviše djece bez pratnje te takozvane „ciljane“ zemlje za mnoge migrante su Njemačka i Italija. Četiri od deset djece bez pratnje potraži azil u jednoj od spomenutih zemalja. Nakon toga slijedi Ujedinjeno Kraljevstvo s 15% od ukupnog broja djece bez pratnje u Europi, zatim slijedi Grčka u kojoj mnoga djeca ostanu jer im je to prva zemlja Europe u koju su stupili, pogotovo nakon putovanja morem. S obzirom na

² http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-057074_QID_6896A8D3_UID_-3F171EB0&layout=AGE,L,X,0;CITIZEN,L,Y,0;GEO,L,Z,0;SEX,L,Z,1;TIME,C,Z,2;UNIT,L,Z,3;INDICATORS,C,Z,4;&zSelection=DS-057074UNIT,PER;DS-057074INDICATORS,OBS_FLAG;DS-057074TIME,2016;DS-057074GEO,EU28;DS-057074SEX,T;&rankName1=UNIT_1_2_-1_2&rankName2=INDICATORS_1_2_-1_2&rankName3=SEX_1_2_-1_2&rankName4=TIME_1_0_0_0&rankName5=GEO_1_2_0_1&rankName6=AGE_1_2_0_0&rankName7=CITIZEN_1_2_0_1&rStp=&cStp=&rDCh=&cDCh=&rDM=true&cDM=true&footnes=false&empty=false&wai=false&time_mode=ROLLING&time_most_recent=true&lang=EN&cfo=%23%23%23%2C%23%23%23.%23%23%23#

specifičnosti ovih država, u nastavku će ukratko biti opisane one države koje se ističu svojim načinom rada ili trenutnom situacijom po pitanju fenomena djece bez pratnje.

6.2. Njemačka

Zbog prijašnjih razlika u pristupu tom problemu u državama Europske unije, velika su nastojanja da države članice Europske unije imaju jedinstvenu politiku i odgovarajuće mjere utemeljene u prethodno navedenim međunarodnim pravnim dokumentima. Tako i Njemačka postupuje u skladu s Europskom unijom te maloljetniku bez pratnje prije bilo kojeg drugog postupka, pripisuje posebnog skrbnika. U slučaju Njemačke, poseban skrbnik je taj koji će se pobrinuti za smještaj maloljetnika. Ako dijete ima rodbinu u Njemačkoj, postoji mogućnost da se smjesti s njima. Ako nema, dijete će biti smješteno kod udomiteljske obitelji ili u azilantski dom. Naziv ovog procesa osiguravanja smještaja („inobhutnahme“) u doslovnom prijevodu znači „uzimanje u brigu“. Prema službenim statistikama Njemačka je u razdoblju od 2013. do 2016. godine osigurala skrb za ukupno 44935 djece bez pratnje (Tangermann, Hoffmeyer-Zlotnik, 2018). Nakon što je dijete smješteno slijedi intervju i obavezni liječnički pregled (<https://www.infomigrants.net/en/post/8552/unaccompanied-minor-refugees-in-germany-what-you-need-to-know>). Problem je što se liječnički pregled ponekad obavlja tek nakon pružanja smještaja djetetu bez pratnje te su rezultat tome česte zaraze, ali i problem nedefinirane dobi. Ovaj problem određivanja dobi djece bez pratnje zadobio je veliku pažnju javnosti kad je u prosincu 2017. godine „dijete bez pratnje“ počinilo ubojstvo svoje petnaestogodišnje djevojke koja je dolazila iz lokalnog mjesta. Mladić koji je počinio ubojstvo je pri dolasku u Njemačku izjavio kako ima petnaest godina te je sukladno tome i smješten s vršnjacima te se radilo na njegovoj integraciji među populaciju te dobne skupine. Nakon počinjenog ubojstva počelo se sumnjati u njegovu dob te je pokazano da je u vrijeme ubojstva imao najmanje sedamnaest godina i šest mjeseci te postoji mogućnost i opća sumnja da je zapravo imao više od dvadeset godina (<https://www.dw.com/en/germany-looks-into-ultrasound-age-tests-on-unaccompanied-minor-refugees/a-47161360>). Olakotna okolnost za djecu bez pratnje u Njemačkoj, a istovremeno privlačna ponuda za sve punoljetne osobe je što djeca bez pratnje koja se ne želi prijaviti za azil u Njemačkoj dobivaju tzv. „tolerirani boravak“ ili „Duldung“ koji vrijedi do osamnaestog rođendana. Čim osoba navrší punoljetnost ova pogodnost nestaje (<https://handbookgermany.de/en/rights-laws/asylum/under-18.html>). Navedeni slučaj izazvao je velike prosvjede protiv izbjeglica u Njemačkoj, uključujući i djecu bez pratnje, kojima su se potom suprotstavili prosvjedi protiv rasizma (<https://www.dw.com/en/far-right-demonstrators-face-off-with-counterprotesters-in->

[wake-of-girls-murder/a-42814749](https://www.dw.com/en/wake-of-girls-murder/a-42814749)). Nažalost, Njemačka svjedoči velikom broju napada na izbjeglice i izbjegličke domove. Tako je u 2017. godini zabilježeno 2219 napada, što je manje od prethodnih godina ali se i dalje svodi na više od pet napada dnevno. (<https://www.dw.com/en/violence-against-refugees-in-germany-drops-dramatically/a42768428>).

6.3. Švedska

Švedska se ističe po razvijenom tipu „prijelaznih“ ustanova gdje su smještena djeca bez pratnje. Djeca koja borave u takvom obliku smještaja načelno su zadovoljna iako osjećaju stalnu zabrinutost zbog tijeka procesa dobivanja azila. Ono što ovakav oblik skrbi pruža je sigurnost i mir koje dijete dobiva kroz kvalitetan smještaj i svakodnevnu rutinu, te osjećaj povezanosti koji se razvija kroz poticanje participacije djece. Također stupnjevani oblik smještaja omogućuje djetetu da bude okruženo drugom djecom koja se nalaze u istoj situaciji te se iz tog razloga ne stvaraju razlike unutar životnih grupa. I sam rad stručnjaka je jednostavniji utoliko što mogu na kvalitetniji način provoditi radionice i birati tematiku koja je relevantna za sve (Malmsten, 2014).

6.4. Nizozemska

Krajem 2015. godine u Nizozemskoj je registrirano 6099 djece bez pratnje iz 85 različitih zemalja te se od tada broj djece bez pratnje koja traže azil učestvostručio. Nizozemska je poznata po državnoj organizaciji Nidos koja se ističe u svojem kvalitetnom radu. Nidos je organizacija zadužena za brigu o maloljetnim izbjeglicama, tražiteljima azila i djeci bez pratnje koja nemaju dokumente. Ovoj organizaciji, država dodjeljuje privremeno skrbništvo nad djecom bez pratnje. Skrbnici imaju iste obveze i odgovornosti koje imaju roditelji. Djeca bez pratnje po dolasku u Nizozemsku su stavljena pod skrbništvo Nidosa do svojeg osamnaestog rođendana. Svaki skrbnik ima maksimalno 20 djece bez pratnje pod svojom odgovornošću, ali u praksi, s povećanim brojem djece bez pratnje u 2015. godini, ovaj broj je porastao u prosjeku na 23,5 djece po skrbniku. Da bi osigurao sigurnost i razvoj djeteta bez pratnje, skrbnik sa djetetom napravi plan o njegovoj budućnosti. Pozornost se pridaje jakim stranama i razvojnim zadacima, uključujući povećanje neovisnosti djeteta kako se približavaju odrasloj dobi.

U Nizozemskoj postoje razni oblici skrbi za djecu bez pratnje. Većina ih boravi u udomiteljskim obiteljima, neki borave u malim ustanovama za skrb ili u velikim prihvatnim centrima. Ponekad su djeca smještena u centre za traženje azila za odrasle. To se događa iz

različitih razloga (boravak s poznatom osobom, čekanje na spajanje obitelji ili nedostatak smještaja zbog velikog priljeva). Mali dio djece ostaje u zaštićenim skloništima za žrtve trgovine ljudima. 2015. godine organizacija Nidos razvila je novi program skrbi o djeci bez pratnje u udomiteljskim obiteljima. Skupina od četvero djece smještava se u jednu udomiteljsku obitelj s kojom dijele svoje kulturno podrijetlo i jezik. Time se želi osigurati da djeca odrastaju u kulturnom okruženju slično onom u domicilnoj zemlji. Drugi oblik smještaja je u velikim prihvatnim centrima s 24-satnim nadzorom. Svako dijete bez pratnje povezano je s mentorom, prevoditeljem te odvjetnikom. U prihvatnom centru se ne boravi dulje od tri mjeseca te se u tom razdoblju utvrđuje koji oblik skrbi i ustanove je najbolje rješenje za pojedino dijete. Djeca bez pratnje u dobi od 14 do 16 godina, koji su samostalniji, smješteni su u male ustanove za skrb. Postoje tri vrste takvih malih ustanova:

1. **Male životne grupe** – 12 do 20 djece, uz 24-satni nadzor. Glavni cilj je povećanje samostalnosti kako bi mogli preći u male stambene zajednice.
2. **Male stambene zajednice**– 3 do 4 mlade osobe koje imaju dozvolu boravka, nadzor je dostupan nekoliko sati dnevno, mladi ostaju do punoljetnosti te je glavni cilj priprema za samostalni život.
3. **Mali životni objekti** – maksimalno 20 djece koja nemaju dozvolu boravka, smješteni unutar centara za traženje azila, uz 24-satni nadzor. Glavni cilj je priprema za integraciju u Nizozemsku ili za povratak u zemlju podrijetla.

Dugo vremena su djeca u dobi od šesnaest do osamnaest godina bila smještena u velike kampove po dolasku u Nizozemsku. Većina tih kampova je danas zatvorena. Svaki kamp smještava u prosjeku 100 djece bez pratnje tamo borave adolescenti za koje je procijenjeno da imaju visoku razinu samostalnosti i autonomije te da mogu voditi računa o sebi. Kako bi im se dodatno pomoglo organiziraju se aktivnosti kao što su satovi kuhanja. Djeca bez pratnje koja su tamo smještena dijele spavaće sobe, dnevni boravak i kuhinju te su sami odgovorni za čišćenje objekata.

Nekoliko istraživanja provedenih u Nizozemskoj pokazalo je kako djeca koja su smještena u restriktivnije i veće ustanove imaju višu razinu problema s mentalnim zdravljem u usporedbi s onom djecom koja su boravila u manjim oblicima skrbi. Također je pokazano kako su najzadovoljnija ona djeca koja su smještena u udomiteljske obitelji (Zijlstra i sur., 2017).

U posljednjih nekoliko godina, Nidos se umrežio s nekoliko drugih organizacija iz različitih država Europe koje se također bave djecom bez pratnje s ciljem dijeljenja „dobre prakse“

posebno po pitanju posebnog skrbništva. Na temelju te suradnje unaprijeđen je sustav posebnog skrbništva u nekoliko zemalja te je pokrenuto nekoliko novih međunarodnih projekata od kojih jedan još uvijek aktivno djeluje a radi se o praćenju povratka djece bez pratnje u domicilnu zemlju (<https://www.nidos.nl/en/home/organisatie-en-medewerkers/>). U Hrvatskoj, partner u projektima Nidos-a je Centar za nestalu i zlostavljanu djecu iz Osijeka.

6.5. Španjolska

Iako svjetski i hrvatski mediji rijetko spominju Španjolsku, 2018. godine je zabilježeno da na području Španjolske ima ukupno oko 10000 djece bez pratnje. Mnogi od tih maloljetnika su tinejdžeri koji dolaze iz Maroka preko mora na južnu obalu Andaluzije ili u španjolske enklave, kao što su Ceuta i Mellila na sjeveru Afrike. S obzirom na tu obalnu vezu između Španjolske i Afrike većina „tereta“ pada na nekoliko priobalnih područja te vlada nastoji uključiti i druge regije da preuzmu odgovornost i brigu za određeni broj djece bez pratnje. Kao poticaj, prošle godine španjolska vlada je odvojila 40 milijuna eura za regije koje će skrbiti za djecu bez pratnje (<https://www.thelocal.es/20180905/10000-unaccompanied-minor-migrants-in-spain>).

Nacionalno Izvješće o djeci bez pratnje iz 2017. godine (<http://www.fundacionraices.org/wp-content/uploads/2018/01/Alternative-report-executive-summary.pdf>) navodi mnoge nedostatke skrbi i zaštite ove populacije. Jedna od glavnih kritika je što pronađenoj djeci bez pratnje nije pružena neodložna pažnja i skrb. Sustav skrbi je uvjetovan postupkom procjene dobi u slučaju da postoje sumnje u maloljetnu dob djeteta. Sve dok se ti postupci ne obave i dok djetetova dob nije sa sigurnošću utvrđena (iako i tad može varirati i do dvije godine) ono neće imati osiguran adekvatan smještaj. Također je velika kritika upućena prema nedostatku informiranja djece bez pratnje o njihovim pravima, mjerama zaštite i socijalnim mogućnostima. Prema zakonu maloljetnici u Španjolskoj ne mogu biti poslani natrag u svoje domicilne zemlje, a nakon što su navršili punoljetnost imaju pravo na španjolsko državljanstvo ako su proveli najmanje dvije godine u azilantskom centru.

6.6. Grčka

Specifična situacija događa se i u Grčkoj koja je, prema podacima UNICEF-a (<https://www.unicef.org/eca/emergencies/latest-statistics-and-graphics-refugee-and-migrant-children>), u 2018. godini primila 27000 djece migranata. To je veliki porast od prethodne 2017. godine kad je u Grčku došlo 21000 djece migranata. Broj djece nadilazi broj smještajnih kapaciteta koji bi bili adekvatni za ovu dob, a problemi na nacionalnoj razini

slijede kada se djecu treba uključiti u školovanje ili im pružiti besplatnu zdravstvenu zaštitu. Prema posljednjem izvješću EKKA-e – Nacionalnog centra za socijalnu solidarnost za veljaču 2019. godine, u Grčkoj boravi 3708 djece bez pratnje od kojih je 943 smješteno u dugotrajni oblik smještaja, a 785 u privremene oblike smještaja poput hotela ili takozvanih „sigurnih zona“. Alarmantan je podatak što preostalih 1980 djece bez pratnje nije uključeno ni u kakav oblik skrbi ili smještaja te su među ostalim evidentirani kao beskućnici, nelocirani ili u neformalnom obliku smještaja. Grčka trenutno ima 46 skloništa, 7 stambenih zajednica i 10 sigurnih zona u koje mogu biti smješteni maloljetnici. Sigurne zone označavaju prostor koji je uspostavljen u otvorenim smještajnim centrima diljem kontinentalne Grčke, te osigurava zaštitu i skrb za djecu do njihovog smještaja u sklonište (<https://greece.iom.int/en/safe-zones-hosting-unaccompanied-migrant-children-mainland-greece>). Ukupni smještajni kapacitet je 1345 mjesta, a u hitnim situacijama dodatno se koriste i hoteli koji imaju kapacitet od još 630 mjesta no oni mogu služiti samo za privremeni boravak.

6.7. Srbija

Zbog internacionalnih političkih događanja, odnosno odluka koje je donijela Europska unija u samom jeku migrantske krize, Srbija je u specifičnoj situaciji kada je riječ o migrantima. Politički sporazum Europske unije s Turskom, poznatog kao "Izjava Europske unije i Turske", kojim se Turska obvezala zaustaviti priljev izbjeglica i migranata prema zemljama članicama Europske unije u zamjenu za viznu liberalizaciju, dovelo je do većeg priljeva i zadržavanja migranata na području Srbije. Ovaj sporazum donio je pojačanu graničnu kontrolu duž takozvane balkanske rute i time je došlo do njenog "zatvaranja", zbog čega je veliki broj osoba koje Srbiju nisu vidjele kao zemlju odredišta ostao "zaglavljen" unutar njenih granica. Uspostavljeni su izbjeglički kampovi, koji zbog naglog i velikog broja ljudi nisu zadovoljavali osnovne standarde te je u njima smješteno otprilike 4500 izbjeglica (<https://www.reuters.com/article/us-davos-meeting-migrants-europe/migrants-stuck-in-serbia-want-to-move-on-idUSKBN1FA003>). Neki su odlučili potražiti azil u Srbiji nakon višemjesečnog čekanja da se situacija promijeni, dok su drugi pokušali nastaviti svoj put.

Prema Krasić, Milić, i Šahović (2017) 5390 djece izrazilo je namjeru tražiti azil u Srbiji u 2016. godini, od kojih su 3708 dječaci i 1628 djevojčice. Među njima je bilo 177 djece bez pratnje.

U sustavu socijalne skrbi Srbije ne postoje specijalizirana tijela ili vlasti koji bi se bavile samo djecom migranata i djecom bez pratnje. Prijem maloljetnika bez pratnje obavlja se u nekoliko

institucija (u Institutu za obrazovanje djece i adolescenata „Vasa Stajić“ u Beogradu, Institutu za obrazovanje mladih u Nišu, u Domu za djecu i mlade sa poteškoćama u razvoju „Kolevka“ u Subotici i Centar za zaštitu novorođenčadi, djece i mladih u Beogradu). U „Vasi Stajiću“ postoji dvanaest mjesta za djecu bez pratnje ili razdvojenu djecu, Zavod za obrazovanje mladih u Nišu može primiti do 19 djece, a „Kolevka“ je otvorila novi odjel koji može primiti 20 djece; no kapaciteti "Kolevke" još uvijek se ne koriste. Smještaj u ustanovama u Beogradu i Nišu osiguran je samo za djecu stariju od deset godina, dok su mlađa djeca smještena u Centru za zaštitu novorođenčadi, djece i mladih u Beogradu. Treba napomenuti da su ustanove u Nišu i Beogradu odgojne ustanove poluotvorenog tipa u koje se državljani Srbije (u dobi od 15 do 18 godina) upućuju nakon što su im izrečene odgojne mjere, te kao takvi nisu pogodni za smještaj djece bez pratnje. Sve spomenute ustanove se koriste do trenutka kad dijete zatraži azil. Tada se upućuje u jedan od pet centara za azil, u Krnjači, Bogovađi, Banji Koviljači, Sjenici ili Tutinu. Mnogi od tih centara nemaju zasebne jedinice ili zgrade za smještaj djece bez pratnje. U nekim azilantskim centrima, zbog nedostatka prostora, djeca su smještena u istim sobama kao i odrasli muškarci.

S pozitivne strane, Srbija je u 2016. godini poduzela korake u razvoju specijaliziranog hitnog udomiteljskog smještaja za djecu bez pratnje, kao alternativno sredstvo skrbi. Svi slučajevi hitnog udomiteljstva realizirani su na području općine Šid. U 2016. godini ukupno je 19 djece koristilo ovaj oblik alternativnog smještaja (Krašić, Milić i Šahović, 2017).

7. Djeca bez pratnje u Republici Hrvatskoj

7.1. Povijest i tijek događaja

Poglavlje koje slijedi opisuje povijesnu perspektivu stanja i kretanja djece bez pratnje u Republici Hrvatskoj te je većim dijelom temeljeno na konzultacijama s Dubravkom Marušić i Gordanom Babić, socijalnim pedagoginjama koje imaju iskustvo rada u Centru za pružanje usluga u zajednici Zagreb - Dugave. Naime, važno je napomenuti da je većina djece bez pratnje u razdoblju od 90-ih godina prošlog stoljeća do danas, u najvećoj mjeri bila smještena upravo u ovoj ustanovi. U periodu od 1996. do 2018. godine prihvaćeno je oko 2150 djece stranih državljana iz 40 zemalja porijekla. Prema statistikama Centra za pružanje usluga u zajednici Zagreb, za 92% ukupnih prihvata kao razlozi napuštanja domicilne zemlje navedeni su ratni sukobi, politička situacija, vjerski razlozi, ekonomska situacija te je u nekolicini slučajeva postojala sumnja na trgovanje ljudima (trafficking).

Prva iskustva u Hrvatskoj počela su se stjecati kroz sustav socijalne skrbi i policije kasnih devedesetih godina prošlog stoljeća te su se odnosila na djecu podrijetlom iz bivših država Jugoslavije. Ubrzo nakon toga su počela stizati djeca s područja istočne Europe, poglavito iz Rumunjske i djeca iz zemalja bivšeg Sovjetskog Saveza. U tom prvom valu djeca su dolazila iz takozvanih zemalja u tranziciji u kojima su se istovremeno događale i velike društvene promjene. Ovakvi procesi u tranzitnim zemljama doveli su i do povećanih migracija djece, bez pratnje roditelja i skrbnika prema zemljama zapadne Europe.

U to vrijeme, naročito se ističu djeca državljani Rumunjske, i to po svojim fenomenološkim obilježjima. Naime, ova skupina djece iskazivala je više problema u ponašanju, naročito onih vezanih uz zlouporabu sredstva ovisnosti. Kroz tadašnji period od dvije do tri godine dolazilo je do mnogo incidentnih situacija i bilo je bjelodano da se radi o populaciji koja bi po svojoj strukturi pripadala upravo u takvu vrstu ustanove u kakvu su i bili smješteni (Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb - Dugave).

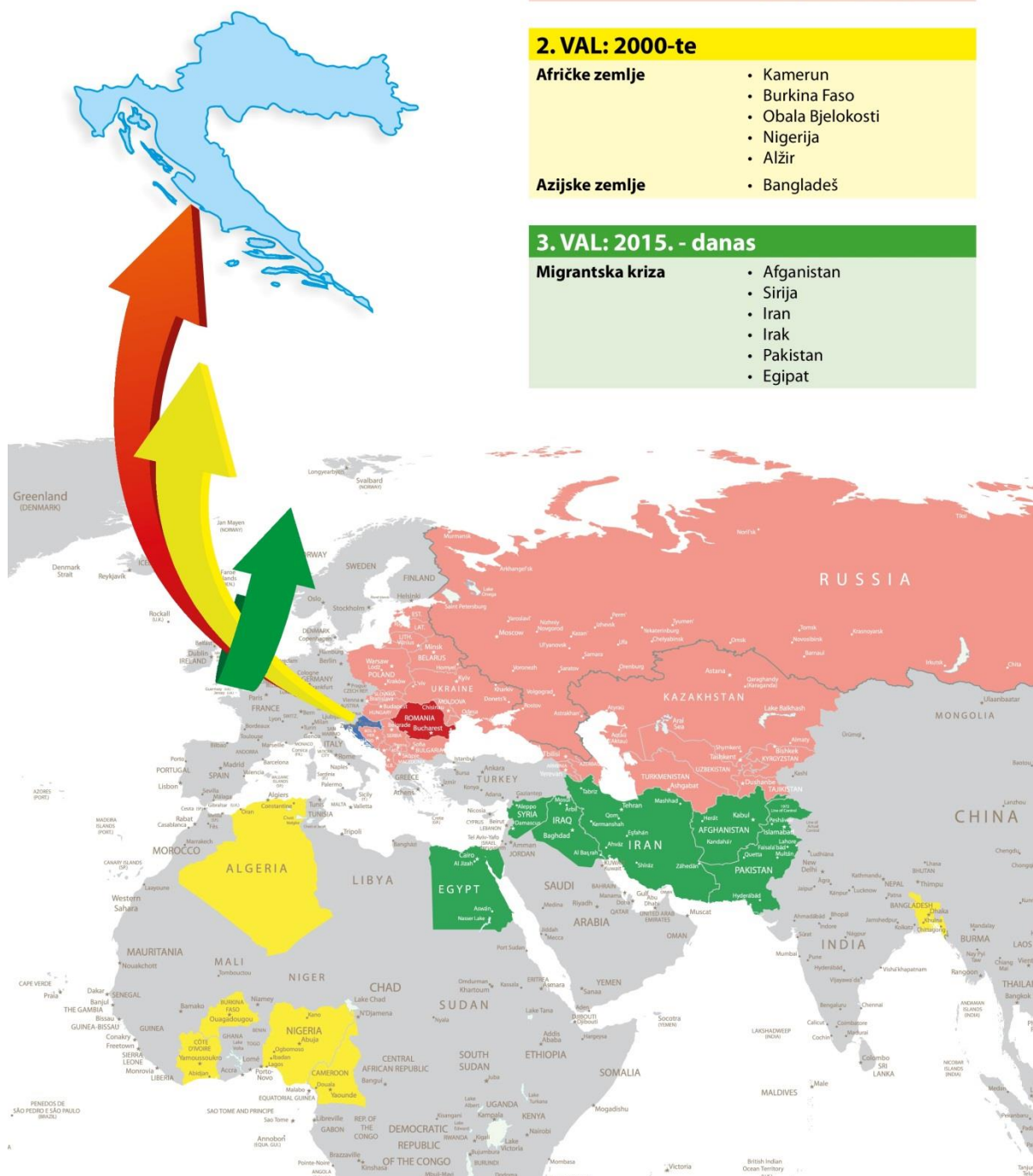
Početak 2000-ih u potpunosti se promijenila struktura populacije djece bez pratnje koju su tada evidentirali u ustanovama socijalne skrbi. U drugom valu u najvećoj mjeri dolazila su djeca iz afričkih zemalja, u najvećem broju slučajeva je to bio Kamerun, Burkina Faso, Obala Bjelokosti i Nigerija. Zatim se krug zemalja podrijetla djece bez pratnje počeo značajno širiti, te su u Hrvatskoj uskoro prihvaćali djecu iz Bangladeša, Pakistana i Afganistana te su to tada bile dominantne zemlje podrijetla.

Osim u Zagrebu, djeca su bila prihvaćena i u Dom za odgoj djece i mladeži u Osijeku, Rijeci, Splitu, Zadru i Puli. No najveći broj djece bez pratnje uvijek je brojao Zagreb zatim Osijek i Rijeka. Godišnji broj prihvata djece bez pratnje je varirao, no s vremenom se zaključilo da su djeca bez pratnje činila jednu petinu ukupnog broja prihvata godišnje.

Zadnje razdoblje u kojem dolaze djeca bez pratnje, počinje 2015. godine u vrijeme globalne migrantske krize. Veliki izazov u ovo vrijeme, predstavljala je činjenica da mnoge zemlje koje su se našle na migrantskoj ruti, uključujući Hrvatsku, nisu imale razvijene migrantske politike. Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske te godine 169 djece bez pratnje je zatražilo azilantsku zaštitu u Hrvatskoj (prema Župarić-Iljić i Mlinarić, 2018).

KARTA

Države iz kojih su dolazila djeca bez pratnje u Republiku Hrvatsku

Slika 4. Tri migrantska vala u Republiku Hrvatsku

Kako se događala navedena izrazita fluktuacija populacije djece bez pratnje iz različitih zemalja svijeta tako su stručnjaci prikupljali iskustva iz kliničke prakse odnosno neposrednog rada s populacijom. U svom radu pokušavali su pronaći određene zakonitosti, odnosno određene pravilnosti ovog fenomena. Tako se kroz mnoga iskustva postupno gradila praksa u Hrvatskoj, a polazište rada bila su osnovna znanja o radu s djecom, posebno ranjivim skupinama djece. Primarni zadatak stručnjaka bio je zadovoljiti sve temeljne potrebe djece bez pratnje uključujući smještaj, hranu, vodu, odjeću i obuću, kao i slobodno prakticiranje vjerskih običaja. Tek nakon što je sve to ispunjeno, i nakon što je dijete na taj način zadobilo povjerenje stručnjaka, cilj je djetetu objasniti njegova prava i protokol daljnjeg postupanja. Povećanjem broja djece bez pratnje i povećanjem izazova u radu nametnula se potreba uređenja procedura i službenih dokumenata kako bi se sa sigurnošću znalo tko je u kojem trenutku postupanja za što odgovoran. U ovom je kontekstu važno napomenuti Republika Hrvatska do 2007. godine nije imala razvijen sustav azila te djeci bez pratnje nije bila omogućena međunarodna zaštita, što je vjerojatno rezultiralo i većom tranzicijom i ne zadržavanje djece u Republici Hrvatskoj.

Najznačajniji pozitivni pomak koji se dogodio u proteklih nekoliko godina, slijedom i povećanog broja djece bez pratnje, je podizanje svijesti kod opće populacije o ovoj pojavi. Prema Kraljević, Marinović i Žigante (2011) djeca bez pratnje u velikom broju, s čak 84, 26%, imaju udio u ukupnoj pojavnosti maloljetnika zatečenih u nezakonitom statusu u Republici Hrvatskoj. Hrvatska je uvijek bila prepoznata kao tranzitna zemlja zbog svog posebnog zemljopisnog položaja i dobre prometne povezanosti s drugim državama. Ona se nalazi na jednom od glavnih smjerova međunarodnih nezakonitih migracija u Europi, takozvanoj Balkanskoj ruti, koja počinje u Grčkoj, a završava u Njemačkoj (Cukon, 2013). No, porastom nezakonitih boravka stranaca u nekoliko proteklih godina pokazano je da je ona postala više od samo zemlje tranzita. U razdoblju od siječnja do kolovoza 2018. godine 3,200 migranata i tražitelja azila prešlo je u Hrvatsku, od čega je 852 zatražilo azil (<https://www.hrw.org/hr/world-report/2019/country-chapters/325725>). Tablica prikazuje broj tražitelja azila u Republici Hrvatskoj unatrag deset godina, te koliki su broj od toga činila djeca bez pratnje.

Tablica 3. Usporedba broja tražitelja azila u razdoblju od deset godina.³

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ukupan broj tražitelja azila	154	148	290	807	1195	1080	450	210	2225	975	852
Djeca bez pratnje tražitelji azila	4	21	38	197	70	55	10	5	170	40	25

7.2. Smještaj i skrb o djeci bez pratnje

Zakonodavnim aktima propisano je gdje se može smjestiti dijete bez pratnje. Nadležni stručni radnik u Centru za socijalnu skrb obavezan je procijeniti koji je od mogućih oblika smještaja najprikladniji za dijete (Zakon o socijalnoj skrbi, članci 22 i 91). Dijete bez pratnje može biti smješteno u:

- a) prihvatnim stanicama domova za odgoj djece i mladeži za djecu iznad 14 godina starosti
- b) domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi za djecu mlađu od 14 godina
- c) Prihvatilištu za tražitelje međunarodne zaštite u Kutinu i Zagrebu (Porinu), za djecu tražitelje međunarodne zaštite u dobi iznad 16 godina

Također, postoji mogućnost da dijete bude smješteno u udomiteljsku obitelj, no do sad nažalost nije bilo takvih slučajeva. Domovi u koje se smještaju djeca bez pratnje postoje u Zagrebu, Splitu, Rijeci, Osijeku i Varaždinu. Za vrijeme boravka u bilo kojem od domova, djetetu je potrebno obavezno pružiti osnovne životne uvjete i siguran smještaj. Prema Protokolu o postupanju prema djeci bez pratnje (2018) prije samog smještaja, dijete bez pratnje obavezno je odvesti na inicijalni zdravstveni pregled. Ako nadležna osoba to ne učini izravno krši Protokol i prijam djeteta u ustanovu bez ovog prethodnog koraka ne bi smio biti

³ <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00191/default/table?lang=en>
<https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
https://mup.gov.hr/UserDocImages/Dokumenti/stranci/2015/azil_2008_2014.pdf

dopušten. Ovaj korak je nužan kako bi se ustanovilo zdravstveno stanje djeteta, ali i kako bi se dobilo uvid je li dijete pretrpjelo neki oblik zlostavljanja (fizičkog ili seksualnog).

S obzirom na ilegalan prelazak granice i pomanjkanje financijskih sredstava, a samim time i mogućnosti da zadovolje osnovne životne potrebe, što ih navodi na razne društveno neprihvatljive načine pribavljanja hrane ili drugih potrepština, djeca bez pratnje najčešće prvi kontakt u stranoj zemlji (pa tako i u Hrvatskoj) imaju s policijom. Policija je tada dužna u postupku njihove zaštite informaciju o njima dostaviti nadležnom centru za socijalnu skrb. Centar tada poduzima mjere zbrinjavanja djece i imenovanja posebnoga skrbnika koji će štititi njihova prava i interese (Jelavić, 2008). Tada slijedi osiguravanje smještaja za dijete bez pratnje u jednu od predviđenih ustanova. Ustanove se na različitim razinama spremnosti za prihvata djece bez pratnje. Neke su ustanove spremne samo u smislu smještajnih kapaciteta i ljudskih resursa, dok su se druge ustanove pripremile kroz niz razgovora i prikupljanje informacija te senzibilizaciju djelatnika i same lokalne zajednice. U jednoj od ustanova čak su izrađeni i letci dobrodošlice na jezicima zemalja iz kojih uglavnom dolaze ova djeca (Herceg Pakšić i Jeđud Borić, 2017).

Najčešći oblik smještaja je u Prihvatnim stanicama domova za odgoj djece i mladeži. Po broju prihvata ističe se Zagreb, odnosno Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb – Dugave. Djecu bez pratnje na smještaj s ciljem privremenog zbrinjavanja u Prihvatnu stanicu dovode djelatnici policije uz pratnju dežurnog socijalnog radnika. Prihvatna stanica u ustrojstvu je Odjela timske procjene/dijagnostike, prihvata i tretmana i namijenjena je pružanju hitne socijalne pomoći te kratkotrajnog i privremenog smještaja i skrbi onoj djeci i mladeži koji su zatečeni u skitnji bez nadzora odraslih osoba dok se ne ostvari trajnije rješenje. Jednako tako, prema Zakonu o socijalnoj skrbi (članak 91) smještaj se može osigurati i djetetu stranom državljaninu ili djetetu bez državljanstva koje nema prebivalište u Republici Hrvatskoj. Prema Marušić (2008) korisnici privremene skrbi u Prihvatnoj stanici su djeca i mladež oba spola u dobi od 7 do 18 godina, iz različitih dijelova Republike Hrvatske, i djeca strani državljani. Strukturu djece državljana Republike Hrvatske čine korisnici u bijegu iz drugih odgojnih ustanova, u bijegu iz vlastitih obitelji, djeca zatečene u skitnji, prosjačenju (najčešće romska populacija) ili počinjenju kaznenog djela te djeca kojoj se pruža privremena i hitna zaštita i skrb zbog neadekvatnih uvjeta u obitelji. Ono što je zajedničko djeci stranim državljanima i djeci državljanima Republike Hrvatske je što su u većini slučajeva od samog prihvata usmjereni na bijeg iz Prihvatne stanice. Neki od mogućih motiva za bijeg je strah od situacije i okruženja, uspostavljen dogovor s "vezom" za daljnji put (najčešće u zemlje zapadne

Europe) ili pak rukovođenost trenutnim porivom, sklonosti stihiji i nekritičnom srljanju u rizične situacije (Marušić, 2008). U tablici je prikazana duljina boravka djece bez pratnje u Prihvatnoj stanici u razdoblju od 2011. do 2018. godine. Vidljivo je da većina djece nakon nekoliko dana uglavnom samovoljno napušta Centar. Tek su se u nekoliko rijetkih slučajeva maloljetnici zadržali te su, neki od njih, naučili jezik, nastavili školovanja te potražili zaposlenje.

Tablica 4. Duljina boravka u prihvatnoj stanici Centra za pružanje usluga u zajednici (Službena statistika Centra)

SPOL	Duljina boravka							Ukupno
	Do 2 dana	Od 2 do 7 dana	Od 7-30 dana	Od 7 – 30 dana	Od 30 dana do 6 mj.	Od 6 mj. 1. god.	Dulje od 1 god.	
Muški	219	73	54	344	8	2	2	402
Ženski	9	9	6	3	-	-	-	27
Ukupno	226	61	48	42	8	2	2	429

Voditeljica Odjela timske procjene/dijagnostike, prihvata i tretmana, Gordana Babić omogućila je pristup najaktualnijim informacijama vezanim za Prihvatnu stanicu u Zagrebu. Navodi kako u prosjeku Prihvatna stanica, u posljednjih nekoliko godina, primi 100 djece godišnje što još uvijek čini jednu petinu ukupnih prihvata. Djeca strani državljani većinom ostaju sedam do deset dana te ih je zbog kratkoće boravka nemoguće uključiti u bilo kakav oblik tretmana. Postoje samo dva slučaja korisnika bez pratnje koji su ostali duže, točnije više od dvije godine. Oni su tada bili uključeni u školski sustav, redovito su učili hrvatski jezik te su u konačnici obojica dobili azil i sada žive samostalnim životom s obzirom da su postali punoljetni. U posljednjih nekoliko godina djeca bez pratnje u najvećoj mjeri dolaze iz Afganistana, Pakistana, Sirije, Alžira, Maroka i Kosova. Većina ih navodi kako je razlog napuštanja zemlje porijekla rat i opasnost za život. No u razgovoru s kolegicama socijalnim pedagoginjama, saznajemo kako je u pitanju vjerojatno i ekonomska migracija jer u svojim

matičnim državama ova djeca nemaju uvjete za život pa ih obitelji šalju na put kako bi u bogatijim zemljama Europe našli posao i financijski pomagali članovima obitelji koji ostaju.

Prema Marušić (2008) prihvata i boravak djece u Centru za pružanje usluga u zajednici provodi se u cjelovitom prostoru od oko 140 m² te su omogućene četiri spavaonice s pripadajućim sanitarnim prostorima, kao i zajednički prostor dnevnog boravka. Minimalni kapacitet je trinaest mjesta te se ovisno o potrebama kapacitet može povećati. Ovaj prostor koristi se i u uvjetima specifičnih potreba, kao što to je primjerice potreba za duljim smještajem. Opisani uvjeti su se promijenili sukladno s trenutnim potrebama te su danas sva djeca smještena u jednoj sobi koja ima ukupan kapacitet za osam osoba te također imaju vlastiti sanitarni prostor. Hrana je u potpunosti prilagođena njihovoj tradiciji i kulturi, poštuju se vjerski običaji, blagdani i slično. Na primjer u vrijeme Ramazana cijeli mjesec djeci se hrana servira isključivo po noći, te ih se po danu pušta da spavaju. Kad zatraže, vodi ih se petkom na džumu u džamiju. Odjel prihvata ima odličnu suradnju s Mešihatom islamske zajednice i oni im puno puta pomognu odgovoriti na njihove potrebe. Prihvatna stanica osigurava privremenu skrb djeci bez pratnje, kao i djeci hrvatskim državljanima, 365 dana u godini, 24 sata dnevno. Posao odgajatelja raspoređen je u tri smjene: jutarnja, popodnevna i noćna te se dežurstva vikendom provode uključivanjem odgajatelja iz preostalih segmenata Odjela timske procjene/dijagnostike, prihvata i tretmana. S obzirom na fluktuaciju odgajatelja u dežurstvima nužan je dobro razrađen model razmjene informacija, znanja i vještina te fleksibilnost odgajatelja u pružanju skrbi djeci u navedenom odjelu i u raznim vremenskim okvirima (Marušić, 2008). Stručnjaci ulažu napor, ovisno o mogućnostima koje su im na raspolaganju, kako bi djeci bez pratnje bio olakšan boravak u prihvatnoj stanici. Međutim, sama činjenica da su djeca bez pratnje smještena u ustanovi s djecom i mladima s problemima u ponašanju za njih je loše rješenje, budući da u pravilu nemaju probleme u ponašanju. Iako su odvojena po smještaju, u nekoj mjeri su svakodnevno integrirana kroz zajedničke aktivnosti, ovisno i o njihovom vlastitom interesu. Kao posljedica zajedničkog suživota u pojedinim odgojnim ustanovama događaju se incidentne situacije i dolazi do sukoba između djece bez pratnje i djece hrvatskih državljana, te su razlog tome u većini slučajeva rasistički stavovi djece državljana. U nekim ustanovama i sami stručnjaci imaju nadimke za skupinu djece bez pratnje koji su iz njihove perspektive sasvim bezazleni i humoristični, ali i ovaj oblik etiketiranja jedne skupine može imati negativne posljedice (Herceg Pakšić i Jeđud Borić, 2017).

Glavna obilježja djece bez pratnje, prema opažanju stručnjaka pri prihvatu su: izrazita fizička iscrpljenost, neurednost i neispavanost; dezorijentiranost (ili dojam dezorijentiranosti); uplašenost, anksioznost vezana uz trenutnu situaciju i neinformiranost o daljnjim postupcima prema njima; uznemirenost zbog nemogućnosti ostvarenja komunikacije (jezična barijera), izražavanja vlastitih potreba te bržeg dobivanja značajnih informacija; čest osjećaj bezperspektivnosti, nemogućnost kontakta i zabrinutost za članove obitelji u slučajevima duljeg boravka u Prihvatnoj stanici; početna nepovjerljivost prema ostalim korisnicima i odgajateljima, u nekoliko slučajeva opterećenost vlastitim rasnim ili vjerskim razlikama; izražena uznemirenost pitanjima o dosadašnjim životnim prilikama, razlozima i načinu dolaska u Republiku Hrvatsku (Marušić, 2008).

Uz problem „miješanja“ populacije djece s problemima u ponašanju i populacije djece bez pratnje postoji još nekoliko ključnih teškoća pružanja privremene skrbi djeci bez pratnje. Jedna od njih je nedostatak prevoditelja, zbog čega su stručnjaci često primorani koristiti se „rukama i nogama“ ili modernim tehnologijama, poput Google Prevoditelja, kako bi komunicirali s djecom. Ne treba dodatno pojašnjavati koliko su ovakvi pokušaji prevođenja neadekvatni i često dovode do nesporazuma (Herceg Pakšić i Jeđud Borić, 2017).

Još jedan izazov je nemogućnost točnog utvrđivanja dobi. Vrlo često djeca bez pratnje nemaju ispravne osobne dokumente uz sebe te je u pojedinim slučajevima izuzetno teško procijeniti dob s obzirom na raznolikost rasa i nepoznavanje specifičnih kulturalnih ili konstitucijskih karakteristika. Prema Zakonu o strancima, članku 136, propisano je utvrđivanje dobi putem medicinskog ispitivanja uz prethodnu pisanu suglasnost maloljetnika i skrbnika, ako nema dostupnih podataka te je mišljenje skrbnika nedovoljno (medicinsko utvrđivanje dobi provode liječnici rendgenom zuba i/ili šake, uz puno poštivanje dostojanstva maloljetnika bez pratnje). Uz nedostatak dokumentacije veže se i nedostatak osnovnih anamnestičkih podataka poput stranih uvjeta života, razloga i uvjeta napuštanja zemlje podrijetla, ciljane zemlja odredišta, vjerojatnost da su prije prihvata bili žrtve teške zloporabe, zlostavljanja, trgovanja ljudima ili njihova, eventualna, prethodna samostalna kriminalna aktivnost ili prisilna uključenost u kriminalne aktivnosti.

Za djecu tražitelje međunarodne zaštite koji su navršili 16 godina moguć je smještaj u Prihvatilištima za tražitelje azila u Zagrebu i Kutini. Ako skrbnik ili zakonski zastupnik tako zatraži, prema članku 75 Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, smještaj će biti omogućen i za azilanta ili stranca pod supsidijarnom zaštitom koji je mlađi od 16 godina.

Zakonski je određeno kako se u Prihvatilištu mogu provoditi odgojni, obrazovni i slični programi vođeni od strane UNHCR-a, Crvenog Križa i drugih organizacija koje se bave zaštitom prava izbjeglica ili humanitarnim radom. Tako je u tim ustanovama osigurana bolja zaštita djece i kvalitetniji rad na pružanju psihosocijalne pomoći (Horvat, 2008). Kao i u Prihvatnoj stanici Centra za pružanje usluga u zajednici prema Protokolu o postupanju prema djeci bez pratnje (2018) prije smještaja biti će obavljen liječnički pregled te će se djetetu omogućiti sve osnovne potrepštine od hrane, vode, odjeće i higijenskog paketa. Prehrana je prilagođena vjerskim običajima, a djeci su osigurani i međuobroci koji se mogu pripremiti u čajnoj kuhinji namijenjenoj tražiteljima azila. Djeca će kasnije biti uključena u organizirane aktivnosti u Prihvatilištu te će im kao posebno ranjivoj skupini biti posvećena dodatna pažnja i skrb (Horvat, 2008). Prema načelima dobre prakse, za vrijeme njihova smještaja u Prihvatilištu za tražitelje azila, ali i bilo kojem drugom obliku smještaja, djeci tražiteljima azila nužno je osigurati educiranoga pravnog zastupnika, a zahtjevima koje podnose djeca treba dati prednost u rješavanju (Ustić, 2008).

Djeca bez pratnje uglavnom nisu zadovoljna oblikom skrbi jer su i sami svjesni da ne pripadaju u ustanove u koje su smješteni (Herceg Pakšić i Jeđud Borić, 2017). Nedostaje im svrhovitih sadržaja koji bi im pomogli u razvoju životnih vještina i osnažili njihovu samostalnost. Također im nedostaje uključenost u obrazovanje, većina djece bez pratnje nije bila uključena niti u formalni tečaj hrvatskog jezika a kamoli u neki drugi oblik obrazovanja. Školovanje djece bez pratnje, iako je zakonski jasno regulirano, teško se provodi u praksi. Naime, djeca bez pratnje su najčešće uključena u organizirano poučavanje koje se provodi samoinicijativno od strane stručnjaka u ustanovama u kojima su smješteni. Gotovo ih je nemoguće uključiti u redovan sustav školovanja, a da ih se pritom dodatno ne pripremi i ne uključi u dopunsku nastavu, zbog njihovog slabog prethodnog obrazovanja. Djeca koja su navršila 15 godina a nisu završila osnovnu školu ne mogu biti uključena u srednjoškolsko obrazovanje te se mogu školovati jedino po programu za odrasle, no to se uglavnom ne primjenjuje. Sve to doprinosi osjećaju nejednakosti u odnosu na djecu hrvatske državljanke te sporijoj i težoj integraciji. Uz navedeno, nezadovoljene su im potrebe po pitanju zdravlja jer im pravilna zdravstvena njega i zaštita nije uvijek pravovremeno pružena. Ono što je posebno zabrinjavajuće je nedostatak psihosocijalne pomoći koji im nedostaje, s obzirom na sve doživljene traume puta, ali i poteškoće življenja u stranoj zemlji. No, važno je naglasiti i kako su djeca bez pratnje uglavnom zadovoljna odnosom stručnjaka prema njima

Ono što stručnjaci navode kao negativnu stranu smještaja i postupanja prema djeci bez pratnje unutar Republike Hrvatske je što je ono „konfekcijsko“ odnosno jednako za sve te se pritom malo značaja pridaje djetetovim individualnim obilježjima i potrebama. To je kao da se svaku osobu odjene u isti konfekcijski broj bez obzira na njegovu veličinu i građu. S druge, pozitivne strane u Hrvatskoj ne postoji takozvana detencija, odnosno smještaj u zatvorene uvjete kao što je Grčkoj, Bugarskoj i nekim drugim zemljama istočne i jugoistočne Europe. Tako je i prema Zakonu o strancima, članku 138.b zabranjen stroži policijski nadzor maloljetniku bez pratnje.

2017. godine provedena je detaljna procjena potreba te se u Završnom Izvješću navode tri aspekta prisutnih procesa u praksi koji do tad nisu bili u potpunosti osviješteni (Herceg Pakšić i Jeđud Borić, 2017). Obraćanje pažnje na problematiku koja se proteže kroz ova tri aspekta može značajno utjecati na svakodnevni rad s djecom bez pratnje.

Prvi aspekt se odnosi na svojevrsan „začarani krug“ između stavova vlasti i stručnjaka koji pretjerano naglašava da se djeca bez pratnje ne zadržavaju na našem području te da je Hrvatska samo tranzitna zemlja te stavova djece koja se uistinu ne žele zadržati jer im zbog prethodno navedenih stavova mnogo toga nije dostupno ili omogućeno. Potrebno je osvijestiti kako kvalitetan sustav skrbi o djeci bez pratnje mora pružati jednaku pažnju i brigu svakom djetetu bez obzira koliko dugo ono planira ostati.

Drugi aspekt upozorava na perspektivu stručnjaka koji situaciju procjenjuju mnogo boljom nego što to čine djeca. To upućuje da stručnjaci i donositelji odluka nisu do kraja svjesni dječjeg gledišta ili mu ne pridaju dovoljnu pozornost. Prema tome, nužno je ulagati više u razgovor s djecom bez pratnje, pokušati razumjeti njihove potrebe, želje i strahove te ih uključiti u donošenje odluka i pomoći im u kreiranju dugoročnih planova.

Treći aspekt se odnosi na promatranje djece bez pratnje kao jednu homogenu skupinu te se zaboravlja na njihove različitosti koje se očituju u potrebama, naravi, kulturi i još mnogočemu. Pristup djeci bez pratnje treba biti prilagođen njihovoj različitosti te ih je potrebno prihvatiti kao heterogenu skupinu.

Nakon mnogobrojnih obilazaka ustanova u kojima su smještena djeca bez pratnje te razgovora sa stručnjacima koji se bave njihovim prihvatom, civilnim udrugama i drugim dionicima koji se bave ovom problematikom Pravobraniteljica za djecu je 2017. godine

uputila Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku Preporuku o zaštiti prava i interesa djece bez pratnje u Republici Hrvatskoj. Ključne stavke Preporuke su:

- S obzirom da prostori prihvatnih stanica za djecu s poremećajem u ponašanju i domovi za odgoj djece i mladeži nisu adekvatni za smještaj djece bez pratnje potrebno je **osigurati odgovarajuće i dostatne smještajne kapacitete** za djecu bez pratnje u sustavu socijalne skrbi u obliku specijalizirane ustanove, stambenih zajednica ili specijaliziranog udomiteljstva sukladno utvrđenim individualnim potrebama svakog djeteta.
- **Osigurati usluge prevoditelja** za djecu bez pratnje, jer su jezične barijere česta prepreka u komunikaciji. Prevoditelji trebaju biti osigurani kako u okviru smještajnih kapaciteta radi omogućavanja svakodnevnog funkcioniranja, određivanja i provođenja tretmana podrške, tako i radi omogućavanja sporazumijevanja djeteta sa skrbnikom radi omogućavanja punopravnog i kvalitetnog sudjelovanja djeteta u odlukama kojega se tiču.
- **Osigurati dovoljan broj posebnih skrbnika** koji će biti educirani, posebno osposobljeni i motivirani za rad.
- Sukladno prethodnoj točki, potrebno je **osigurati mrežu podrške skrbniku** djeteta bez pratnje i djelatnicima centara za socijalnu skrb u donošenju i provođenju odluka vezano uz zaštitu djece bez pratnje.
- U suradnji s nadležnim resornim ministarstvima **osigurati uvjete za ostvarivanje prava** djece bez pratnje na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, reguliranje statusa, spajanje obitelji te uspostavu jedinstvene transparentne baze podataka o djeci bez pratnje stranim državljanima u Hrvatskoj.

Navedene preporuke sumiraju nedostatke hrvatskog sustava i potrebe za unaprjeđenjem. U periodu od dvije godine od kad je Preporuka upućena do danas, prema mišljenjima stručnjaka, došlo je do malih pomaka koji su značajni za daljnji razvoj, ali još uvijek nevidljivi u praksi.

7.3. Posebno skrbništvo

Budući da je institut posebnog skrbništva za djecu bez pratnje iznimno važan institut koji štiti prava djece bez pratnje, u poglavlju koje slijedi detaljnije će se pojasniti njegova uređenost u pravnom sustavu Republike Hrvatske te kako on funkcionira u praksi.

Prema Protokolu o postupanju prema djeci bez pratnje (2018) **poseban skrbnik** je *osoba koju imenuje centar za socijalnu skrb djetetu državljaninu treće zemlje ili djetetu bez državljanstva, koje se bez pratnje zakonskog zastupnika zatekne na teritoriju Republike Hrvatske, radi zastupanja djeteta u postupcima ili stvarima za koje je imenovan*. Već prije pružanja smještaja djetetu, u prethodnim radnjama policijski službenik dužan je uputiti nadležnom centru za socijalnu skrb dopis, kojim traži imenovanje posebnog skrbnika. Nakon toga dijete je nužno informirati o imenovanju posebnog skrbnika. U svim daljnjim postupanjima i pri donošenju odluka o djetetu bez pratnje poseban skrbnik (ili stručni radnik centra za socijalnu skrb) mora biti prisutan i dati svoju suglasnost. Obavezno imenovanje posebnog skrbnika djetetu bez pratnje propisano je Obiteljskim zakonom (članak 240), Zakonom o socijalnoj skrbi (članak 89), Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (članak 17) te Europskom konvencijom o ostvarivanju dječjih prava (članak 4). Hrvatski pravni okvir prilično je usklađen sa standardima Europske unije, te je praksa imenovanja posebnog skrbnika za dijete bez pratnje jedna od prioritarnih aktivnosti službenih tijela (Župarić-Iljić i Mlinarić, 2018). Potrebno je naglasiti kako je u interesu djeteta bez pratnje da mu se posebni skrbnik odredi u najbržem mogućem roku, bez obzira na imigracijski status i pokušaj nezakonitog prelaska granice. S obzirom da je skrbnik zakonski zastupnik djeteta koji je dužan savjesno brinuti o djetetu, njegovim pravima i štititi njegove interese, potrebno je da raspolaže specifičnim kompetencijama kako bi svoje dužnosti mogao pravilno i kvalitetno provesti. Prema tome, potrebne su dodatne edukacije i osposobljavanje skrbnika u skladu sa suvremenim spoznajama (Kraljević, Marinović i Žigante, 2011). Prema Vodiču za skrbnike djece bez pratnje, stranih državljana u Republici Hrvatskoj (2016) obaveze posebnog skrbnika su slijedeće:

- Uspostaviti kontakt s djetetom bez pratnje te ga informirati o svim činjenicama i okolnostima na način koji je primjeren dobi, zrelosti i razumijevanju djeteta. Pritom obavezno treba uzeti u obzir djetetovo mišljenje i želje;
- Biti dostupan djetetu, te se savjetovati s djetetom prije svakog poduzimanja mjera za njegovu zaštitu;

- Voditi brigu o tome da se sve odluke donose u najboljem interesu djeteta bez pratnje te da ima odgovarajuću skrb, smještaj, prehranu, odjeću i obuću, te zdravstvenu zaštitu sukladno propisima o zdravstvenoj zaštiti stranaca;
- Raditi na trajnijem rješenju u interesu djeteta bez pratnje, savjetujući ga u pogledu ostvarivanja pojedinih prava;
- Pomoći djetetu bez pratnje u ostvarivanju kontakata s organizacijama civilnog društva koje provode aktivnosti usmjerene na podršku strancima;
- Zastupati dijete bez pratnje u upravnim i sudskim postupcima;
- Pomoći djetetu bez pratnje da ostvari kontakt i spoji se sa svojom obitelji;
- U dogovoru s nadležnim centrom za socijalnu skrb poduzeti potrebne mjere radi osiguranja sredstava za osnovne životne potrebe djeteta bez pratnje (jednokratna novčana pomoć);
- Redovito posjećivati dijete, informirati se o njemu, te surađivati sa stručnim radnicima ustanove u koju je dijete smješteno s ciljem poduzimanja mjera u njegovom najboljem interesu;
- Obaviti fotografiranje u svrhu pribavljanja putne isprave i plaćanje troškova izrade iste, te organizirati prijevoz do nadležne diplomatske misije, osim ako je dijete izrazilo namjeru za podnošenje zahtjeva za azil ili je tražitelj azila;
- Sudjelovati u vraćanju djeteta bez pratnje i njegovu preuzimanju od strane roditelja ili nadležnih službi socijalne skrbi u zemlji podrijetla ili zemlji u koju se vraća;
- Centru za socijalnu skrb podnositi redovita pisana izvješća.

Prema Bužinkić i sur. (2013) pri imenovanju skrbnika trebalo bi u obzir uzeti i mišljenje maloljetnika kojem se imenuje skrbnik no to u praksi nije slučaj. S obzirom da se radi o hitnim slučajevima, centri za socijalnu skrb najčešće imenuju skrbnika iz redova svojih djelatnika. U tom slučaju postaje upitna mogućnost iskazivanja mišljenja djeteta zbog jezične barijere između skrbnika i djeteta. Također, problem je što posebnim skrbnicima imenovanim među osobljem centara za socijalnu skrb nedostaje kapaciteta i vremena da se usredotoče na pružanje pomoći djeci bez pratnje zbog njihovih redovnih radnih obveza, što ponekad rezultira njihovom nemogućnošću da odgovore na posebne potrebe djece (Župarić-Iljić i Mlinarić, 2018).

Osim toga, prijašnjih je godina čest slučaj bio da se za skrbnika imenuje netko iz grupe migranata. Iako u tom slučaju nema jezične barijere, ovakva praksa može biti u suprotnosti s interesima djeteta jer se tada dijete bez pratnje smješta u Prihvatni centar za strance koji je objekt zatvorenog tipa i nije u potpunosti prilagođen maloljetnicima. Također, imenovani skrbnik iz skupine nezakonitih migranata je i sam prekršitelj zakona te potencijalni trgovac ljudima što stavlja dijete u dodatnu ugrozu (Bužinkić i sur., 2013). Prema Župarić-Iljić i Mlinarić (2018) razlog ovakvoj praksi bila je svojevrsna „ušteta“ budući da je odabir posebnog skrbnika iz grupe migranata najjeftinije riješene, no zbog kritika stručnih radnika, negativnih iskustva i rizika od trgovine ljudima, ovaj način rada ubrzo je napušten.

Nedostatak sustava je u činjenici da često osoba skrbnika i sam proces ne ispunjavaju određene zahtjeve najbolje dobrobiti djeteta (Kraljević, Marinović i Žigante, 2011). Područje posebnog skrbništva navedeno je kao jedno od onih koje najlošije funkcionira s obzirom da u praksi posebni skrbnici često nisu dostupni kad je potrebno, nisu upoznati s nacionalnim i međunarodnim dokumentima te ne znaju savjetovati djecu (Herceg Pakšić i Jeđud Borić, 2017). Djeca često nisu adekvatno pripremljena za postupak saslušanja te nisu upućena u važnost njihovih izjava tijekom postupka. Stručnjaci se također žale kako često nisu plaćeni za svoj rad iako poseban skrbnik ima pravo na naknadu koja je utvrđena Pravilnikom o visini iznosa i načinu isplate naknade za skrbnika (NN 05/14) i iznosi do 500,00 kn. U većini slučajeva, djeca bez pratnje izjavljuju nisu upoznala posebnog skrbnika te im sam koncept posebnog skrbništva nije poznat niti jasan (Herceg Pakšić i Jeđud Borić, 2017). Nepostojanje posebnog skrbnika u životu djeteta bez pratnje stvara niz poteškoća u obavljanju administrativnih i pravnih obaveza no još veći je problem što ponekad dijete nema niti jednu važnu odraslu osobu s kojom može komunicirati te ostvariti bliži odnos. Uvažavajući posebnosti rada s ranjivim skupinama strane djece, stručnjaci se slažu da je potrebno bolje regulirati program posebnog skrbništva te omogućiti više stručnih obuka, sustav mreže podrške, mentoriranja i nadzora za posebne skrbnike (Župarić-Iljić i Mlinarić, 2018).

8. Programi rada s djecom bez pratnje u Republici u Hrvatskoj

Uz individualni program plana i rada koji se izrađuje za svako dijete bez pratnje koje je smješteno u jednoj od predviđenih ustanova, u Republici Hrvatskoj postoji još nekoliko programa odnosno projekata koji na direktne i indirektno načine pomažu djeci bez pratnje kroz podršku i zaštitu. Prema dostupnim podacima, prvo takvo provođenje međunarodnog projekta u Hrvatskoj započelo je 1997. godine inicijativom UNHCR-a i nevladine

organizacija Spasimo djecu (Save the Children). Projekt je nosio naziv „Djeca odvojena od roditelja u Europi“ te je sastavni dio projekta bila i izrada nacionalnih izvješća. Napisana izvješća ukazala su na probleme identifikacije te pružanja pomoći i zaštite djeci bez pratnje u ovoj ranoj fazi rada na tom području (Kraljević, Marinović i Žigante, 2011).

„Djeca izbjeglice i migranti u Hrvatskoj“ projekt je kojeg provodi Centar za nestalu i zlostavljenu djecu uz podršku organizacije Save the Children i financijsku podršku Agencije za međunarodni razvoj britanske vlade (Department for International Development – DFID). Cilj ovog projekta je jačanje i osnaživanje koordinacije nadležnih institucija kako bi djeci bez pratnje bila omogućena adekvatnija zaštita i kako bi se brže reagiralo na probleme s kojima se ova populacija svakodnevno susreće. Projekt se provodi uz podršku Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku te uz kontinuiranu suradnju s Ministarstvom unutarnjih poslova. U sklopu ovog programa provedena je detaljna procjena potreba za izgradnjom kapaciteta u sustavu zaštite djece bez pratnje te se analizirala efikasnost postojećih rješenja podrške. Uz to savjetodavni odbor projekta „Djeca izbjeglice i migranti u Hrvatskoj“ okuplja sve relevantne stručnjake iz svih resora i sektora koji imaju višegodišnje praktično iskustvo te osigurava stručnu podršku, kontinuirano praćenje i savjetovanje. Osim poboljšanja uvjeta za djecu bez pratnje, kroz mnoge aktivnosti radilo se i na educiranju stručnjaka koji rade s djecom bez pratnje i senzibilizaciji šire javnosti (http://djecabezpratnje.org/?page_id=997).

Centar za nestalu i zlostavljenu djecu 2017. je također započeo s projektom pod nazivom „Život djece bez pratnje u Hrvatskoj – (ne)vidljivi, (ne)zbrinuti, (ne)sigurni?“. Opći cilj projekta bilo je pridonijeti unapređenju kvalitete života te podizanju javne svijesti o potrebama djece bez pratnje u Hrvatskoj te se provodio u partnerstvu s Centrom za pružanje usluga u zajednici Zagreb-Dugave, Domom za odgoj djece i mladeži Osijek te u suradnji s Predstavništvom UNHCR-a u Hrvatskoj (<http://cnzd.org/projekti/zivot-djece-bez-pratnje-u-hrvatskoj-ne-vidljivi-ne-zbrinuti-ne-sigurni>). U sklopu projekta održan je Okrugli stol na temu: „U njihovim cipelama“ koji je okupio 30 predstavnika Ministarstva zdravstva, Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, zagrebačkog Gradskog ureda za obrazovanje, centara za socijalnu skrb, domova socijalne skrbi i centara za pružanje usluga u zajednici, međunarodnih organizacija i organizacija civilnog društva. Glavni cilj ovog okruglog stola bilo je umrežavanje i jačanje sustava pružanja skrbi, podrške, integracije i zaštite prava djece izbjeglica i migranata ali i jačanje svijesti i senzibilizacija javnosti i nadležnih institucija za potrebe djece bez pratnje na području Republike Hrvatske

(http://djecabezpratnje.org/?avada_portfolio=okrugli-stol-u-njihovim-cipelama&portfolioCats=24). Nakon toga održana su tri sastanka Koordinacije za djecu bez pratnje te četiri edukativne radionice u Zagrebu, Rijeci, Splitu i Osijeku za stručnjake centara za socijalnu skrb, domova socijalne skrbi, policijske službenike, stručnjake u sustavu obrazovanja, zdravstva, udomitelja i civilnih organizacija koji neposredno rade s djecom bez pratnje (http://djecabezpratnje.org/?page_id=1167).

Program "Izgradnja lokalnih i nacionalnih kapaciteta za odgojno-obrazovnu integraciju djece tražitelja međunarodne zaštite i djece migranata" zajednički provode Pučko otvoreno učilište „Korak po korak“ i Ured UNICEF-a za Hrvatsku. U okviru tog programa stavlja se naglasak na članak 28. Konvencije o pravima djeteta koji određuje da svako dijete ima pravo na obrazovanje te da osnovno obrazovanje mora biti obavezno i besplatno za svu djecu. Kroz program se nastoji uključiti i djecu bez pratnje u program školovanja te pružiti resurse koji će olakšati rad i stručnjacima u odgojno – obrazovnim institucijama (<http://28.korakpokorak.hr/>). Za vrijeme projekta održana su dva intersektorska sastanka za obrazovnu integraciju djece migranata na kojima se okupilo petnaestak predstavnika lokalnih i nacionalnih vlasti iz područja koja su relevantna za odgoj i obrazovanje djece migranata te vrtića, škola, zdravstvenih ustanova i centara za socijalnu skrb iz Zagreba i Kutine (<http://28.korakpokorak.hr/2017/11/odrzavanje-drugog-intersektorskog-sastanka/>). Također, u sklopu projekta, izdano je nekoliko brošura uglavnom namijenjenih za učitelje i odgajatelje koji se u svom radu susreću s djecom izbjeglicama.

Već ranije spomenuta nizozemska organizacija Nidos nositelj je projekta **ALFACA II** – ALTERNATIVE FAMILY CARE, koji se provodio u Hrvatskoj u razdoblju od veljače 2018. do srpnja 2019. godine u partnerstvu s Centrom za nestalu i zlostavljanu djecu. Glavni je cilj projekta omogućiti projektnim partnerima iz više europskih zemalja da ostvare održivu uspostavu udomiteljstva za djecu bez pratnje u svojim zemljama. Udomiteljstvo djece bez pratnje provodi se u malom broju europskih zemalja iako je opći stav stručnjaka u Europskoj uniji, utemeljen na Konvenciji o pravima djeteta, kako je obiteljski oblik skrbi najbolji za većinu djece odvojene ili bez pratnje roditelja. Razvoj održivog udomiteljstva u sklopu ovog projekta uključuje usuglašenost i zajedničku viziju o načinu ostvarenja održive obiteljske skrbi; izradu akcijskih planova vezanog uz razvoj nacionalnog sustava o ovom pitanju; poticanje prihvaćanja akcijskih planova od strane donositelja odluka i vlade te daljnje širenje ALFACA treninga. Prema tome, tijekom projekta u Hrvatskoj se provela detaljna situacijska analiza stanja u sustavu udomiteljstva. Kao sastavnica situacijske analize proveden je i

sastanak stručnjaka koji je omogućio povezivanje eksperata u području udomiteljstva djece. Nakon toga, održan je ALFACA trening kojeg su proveli stručnjaci organizacije Nidos u partnerstvu sa stručnjacima Centra za nestalu i zlostavljanu djecu, a polaznici su bili eksperti u području udomiteljstva i drugih oblika skrbi o djeci. U sklopu projekta također je izrađen ALFACA priručnik na hrvatskom jeziku koji sadrži različite instrumente za procjenu udomiteljskih obitelji, uparivanje djeteta i obitelji te praćenje kvalitete života i podrške djetetu od strane udomiteljske obitelji. Navedeni instrumenti su u cijelosti na raspolaganju stručnjacima za implementaciju i prilagodbu u predstojećem razvoju udomiteljstva za djecu bez pratnje u Hrvatskoj.⁴

Organizacija Nidos nositelj je još jednog projekta koji se provodi u Hrvatskoj također kroz partnerstvo sa Centrom za nestalu i zlostavljanu djecu. Radi se o projektu **ProGuard** kroz kojeg se nastoji poboljšati kvaliteta skrbništva i omogućiti standardizirani pristup skrbništvu za djecu bez pratnje, kroz osiguranje alata i standarda koji će pružiti podršku stručnjacima u direktnom, svakodnevnom radu. Projekt se provodi od listopada 2017. do rujna 2019. godine te nastoji utvrditi i olakšati sustavnu razmjenu najboljih praksi te osposobiti stručnjake, kako bi se osigurao pristup koji se fokusira na dijete i na prava djeteta. Jedna od ključnih aktivnosti projekta bila je analiza dostupnih informacija i dokumentacije vezanih uz same skrbnike za djecu bez pratnje, ali i uz sustav skrbništva za djecu bez pratnje u Republici Hrvatskoj. Uz to, već postojeći Priručnik za skrbnike preveden je na hrvatski jezik te mu je omogućen pristup kroz web stranicu (<https://guardianstoolkit.eu/kr/>). Dva stručnjaka iz Hrvatskog Crvenog križa i Centra za nestalu i zlostavljanu djecu sudjelovala su na dvodnevnom treningu trenera kojeg su vodile stručnjakinje Nidosa za 20-ak sudionika. Osim priručnika koji pruža podršku skrbnicima u njihovoj svakodnevnoj praksi i preporuke o stanju skrbništva u partnerskim zemljama, ProGuard također osigurava razvoj pilot sustava akreditacije za sustave skrbništva (Pilot Accreditation System) u zemljama koje sudjeluju u projektu, pa tako i u Hrvatskoj.⁵

⁴ Dokumentacija projekta (Pristup omogućila voditeljica projekta za Hrvatsku).

⁵ Dokumentacija projekta (Pristup omogućila voditeljica projekta za Hrvatsku).

9. Zaključak

Djeca bez pratnje su specifična i vrlo ranjiva skupina koja su zbog mnogih traumatskih iskustva i teške prilagodbe u novu sredinu u riziku od razvoja problema u ponašanju. Iako se rijetko dulje zadržavaju na području naše države, potrebno je učiniti maksimalno kako bi se djeca osjećala sigurno te kako ne bi „srljali“ u daljnja ilegalna putovanja i rizična ponašanja. Dugačka putovanja bez roditeljske pratnje ili bilo kakve skrbi odrasle osobe mogu dovesti do toga da djeca postanu žrtve prevare, nasilja i iskorištavanja te u najgorem slučaju trgovine ljudima. Odgovarajući prihvati djeteta, pružanje adekvatne pomoći i zaštite te ponuda odgovarajućih kvalitetnih sadržaja preveniralo bi da dijete napusti oblik skrbi koji je pružen na teritoriju Republike Hrvatske.

Kao što i mnogi stručnjaci naglašavaju, smatram kako je u Republici Hrvatskoj nužan specijalizirani oblik skrbi s posebno educiranim stručnim osobljem. To znači da djeca bez pratnje više ne bi bila smještena zajedno s djecom s problemima u ponašanju, niti bi se o njima skrbrilo na jednak način. Od samog prihvata radilo bi se na prepoznavanju specifičnih potreba djeteta te bi se provela detaljna socijalnopedagoška i psihološka procjena te obavezan zdravstveni pregled prema kojima bi se izradio individualizirani plan i program postupanja za svako pojedino dijete (bez obzira na moguće sumnje da se dijete neće dugo zadržati u ustanovi). Rad s ovom skupinom djece i mladih zahtijeva posebne kompetencije i znanje te potrebu za socijalnopedagoškom praksom. S obzirom da djeca bez pratnje imaju specifične potrebe, riječi jedne od stručnjakinja najbolje opisuju navedenu potrebu: „Gdje je dijete sa specifičnim potrebama tu mora biti i socijalni pedagog.“ Socijalni pedagog bio bi nužan član užeg stručnog tima te bi svojim vještinama mogao prepoznati posebne potrebe i rizike djeteta bez pratnje. Specijalizirani oblik skrbi imao bi stalno prisutnog prevoditelja koji bi također bio educiran za rad s djecom i ovom specifičnom skupinom te bi omogućio korisnicima da se izraze i budu saslušani u bilo kojem trenutku. Uz prisustvo prevoditelja, socijalni pedagog provodio bi individualni i grupni rad te bi sva zapažanja bila dokumentirana. Skrb bi bila kulturalno prilagođena te bi se djeci bez pratnje omogućila posebna hrana ili prakticiranje vjerskih običaja. No, istovremeno bi se radilo na socijalnoj integraciji te bi se korisnike informiralo o državi i kulturi u kojoj se trenutno nalaze te što se smatra prihvatljivim, a što neprihvatljivim ponašanjem. Kroz organizirane slobodne aktivnosti poticala bi se njihova fizička aktivnost, kreativno izražavanje te razvijanje socijalnih vještina. U slučaju da još nije organizirano uključivanje u redovni sustav školovanja, unutar ustanove bila bi pružena nastava prilagođena dobi i mogućnostima svakog djeteta. Zdravstvena skrb bila bi osigurana

prije smještaja te redovno nakon toga. Istovremeno bi se radilo u najboljem interesu djeteta u pravnom smislu, te bi dijete bilo pravovremeno obaviješteno i detaljno pripremljeno za svaki slijedeći korak te posebno za sudska saslušanja. Dijete bi moglo ostati u ovom obliku skrbi i nakon što je zatražilo azil te ga se ne bi premještalo suprotno njegovoj volji. Uz sve navedeno, bilo bi korisno omogućiti i oblik skrbi u stambenim zajednicama gdje bi bili smješteni mladi s većom razinom samostalnosti i oni koji će uskoro navršiti osamnaest godina. Osim specijaliziranog oblika skrbi u institucionalnom smještaju, potreban je i razrađeni sustav udomiteljstva za djecu bez pratnje koji se u Hrvatskoj trenutno polako razvija.

S obzirom na osobna iskustva i sve navedene podatke iz ovog rada te šira znanja koja ovaj rad nije pokrio, moja je želja da populacija djece bez pratnje, poglavito na području Republike Hrvatske, ne ostane nezapažena već da se s novim i postojećim resursima i znanjima pravilno i pravovremeno odgovori na njihove potrebe.

10. Literatura

1. Bašić, J., Koller-Trbović, N., Uzelac, S. (2004). Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
2. Bhabha, J. (2004). Seeking Asylum Alone: Treatment of Separated and Trafficked Children in Need of Refugee Protection, *International Migration*, 42(1), 141–148.
3. Bužinkić, E., Gregurović, S., Kranjec, J., Lalić S., Šelo Šabić, S., Vidović, T., Župarić- Iljić, D. (2013). Pregled pravnog i institucionalnog okvira za zaštitu stranaca u Hrvatskoj, TEMA: Djeca bez pratnje te slučajevi rasizma i ksenofobije u 2012. Zagreb: Centar za mirovne studije.
4. Cukon, A. (2013). Hrvatska kao tranzitna zemlja međunarodnih nezakonitih migracija (diplomski rad). Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet. Zagreb. Preuzeto s <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/3948/1/Cukon%2C%20Andrija.pdf> (8.8.2019)
5. Defence for Children The Netherlands (2019). *Statement of Good Practice – Annex* (5th revised edition). Preuzeto s <http://www.scepnetwork.org/p/1/69/statement-of-good-practice> (10.6.2019.)
6. Derluyn, I., Broekaert, E. (2007). Different perspectives on emotional and behavioural problems in unaccompanied refugee children and adolescents. *Ethnicity & Health*, 12(2), 141-162.
7. Direktiva Vijeća 2001/55/EZ od 20. srpnja 2001. o minimalnim standardima za dodjelu privremene zaštite u slučaju masovnog priljeva raseljenih osoba te o mjerama za promicanje uravnoteženih napora država članica pri prihvatu i snošenju posljedica prihvata tih osoba. Preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0055> (10.6.2019)
8. Eide, K., Hjern, A. (2013). Unaccompanied refugee children - vulnerability and agency. *Acta Paediatrica*, 102(7), 666–668.
9. Europol public information: Criminal networks involved in the trafficking and exploitation of underage victims in the European union (2018). The Hague.
10. Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava. Preuzeto s http://www.dijete.hr/joomdocs/098_Zakon%20o%20potvrđivanju%20Eur.%20konvencije%20o%20ostvarivanju%20djecjih%20prava.pdf (6.6.2019)
11. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Preuzeto s

12. Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji (2002). Preuzeto s <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPSCCRC.aspx> (17.6.2019)
13. Herceg Pakšić, B., Jeđud Borić I. (2017). Procjena potreba za izgradnjom kapaciteta u sustavu zaštite djece bez pratnje. Završno Izvješće. Projekt Djeca izbjeglice i migranti u Hrvatskoj, Save the Children, Centar za nestalu i zlostavljano djecu. Preuzeto s <http://djecabezpratnje.org/wp-content/uploads/2017/06/Zavr%C5%A1no-izvjesce-Procjena-potreba-2017.pdf> (8.7.2019)
14. Hoffmeyer-Zlotnik, P., Tangermann, J. (2018). Unaccompanied Minors in Germany: Challenges and Measures after the Clarification of Residence Status. Federal Office for Migration and Refugees. Preuzeto s https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/11a_germany_uam_2018_en.pdf (22.8.2019)
15. Horvat, M. (2008). Prihvatilište za tražitelje azila: Skrb za djecu u postupku priznavanja azila. U M. Jelavić (ur.), Djeca bez pratnje: Djeca stranci odvojena od roditelja: Zbornik priopćenja s Okruglog stola. (str. 39-41). Zagreb, Pravobranitelj za djecu.
16. Jelavić, M. (2008). Djeca bez pratnje i institut skrbništva - odrednice u nacionalnom zakonodavstvu. U M. Jelavić (ur.), Djeca bez pratnje: Djeca stranci odvojena od roditelja: Zbornik priopćenja s Okruglog stola. (str. 23-26). Zagreb, Pravobranitelj za djecu.
17. Jelavić, M. (2008). Stav mreže pravobranitelja za djecu o postupanju s djecom bez pratnje. U M. Jelavić (ur.), Djeca bez pratnje: Djeca stranci odvojena od roditelja: Zbornik priopćenja s Okruglog stola. (str. 17-22). Zagreb, Pravobranitelj za djecu.
18. Konvencija o pravima djeteta. Preuzeto s http://www.dijete.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=107 (5.6.2019)
19. Konvencija o statusu izbjeglica. Preuzeto s <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opensslpdf.pdf?reldoc=y&docid=47135f802> (5.6.2019)
20. Konvencija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala. Preuzeto s http://narodnenovine.nn.hr/clanci/medunarodni/2002_11_14_162.html (5.6.2019)
21. Konvencija vijeća europa o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja. Preuzeto s

- <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046e1d1> (6.6.2019)
22. Kraljević, R., Marinović, G. i Živković Žigante, B. (2011). Djeca bez pratnje strani državljani u Republici Hrvatskoj: Razumijevanje problema, mogućnost djelovanja i potrebne mjere pomoći i zaštite. Zagreb: UNHCR.
 23. Krasić, B., Milić, N. i Šahović, V. (2017). Unaccompanied and separated children in Serbia. Belgrade: Belgrade Centre for Human Rights.
 24. Malmsten, J. (2014). Unaccompanied children living in transitional houses – voices from Sweden. *International Journal of Migration, Health and Social Care*, 10(1), 18-35.
 25. Maloljetnicima bez pratnje nakon određivanja statusa u EU-u i Norveškoj - objedinjeno izvješće. Bruxelles: Europska migracijska mreža
 26. Marušić, D. (2008). Privremena skrb za djecu strane državljanke u prihvatnoj stanici doma za djecu i mladež Zagreb. U M. Jelavić (ur.), *Djeca bez pratnje: Djeca stranci odvojena od roditelja: Zbornik priopćenja s Okruglog stola*. (str. 33-38). Zagreb, Pravobranitelj za djecu.
 27. Nilsson, J., i Bunar, N. (2015). Educational Responses to Newly Arrived Students in Sweden: Understanding the Structure and Influence of Post-Migration Ecology. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 60(4), 399–416.
 28. Obiteljski zakon. *Narodne novine*, 103/15.
 29. Opća deklaracija o ljudskim pravima. Preuzeto s http://www.pariter.hr/wpcontent/uploads/2014/10/opca_deklaracija_o_ljudskim-pravima.pdf (5.6.2019)
 30. Oset, S. (2008). Prekršajni postupak prema djeci odvojenoj od roditelja: maloljetni počinitelji prekršaja. U M. Jelavić (ur.), *Djeca bez pratnje: Djeca stranci odvojena od roditelja: Zbornik priopćenja s Okruglog stola*. (str. 27-31). Zagreb, Pravobranitelj za djecu.
 31. Pinson, H., Arnot, M., Candappa, M. (2010). *Education, Asylum and the 'Non-Citizen' Child: The Politics of Compassion and Belonging*. New York: Palgrave Macmillan.
 32. Pravilnik o visini iznosa i načinu isplate naknade za skrbnika. *Narodne novine*, 05/14.

33. Preporuka Pravobraniteljice o zaštiti djece stranaca bez pratnje (2017). Preuzeto s <https://dijete.hr/preporuka-pravobraniteljice-o-zastiti-djece-stranaca-bez-pratnje/> (19.8.2019)
34. Protokol između Ministarstva unutarnjih poslova i Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi o postupanju prema djeci odvojenoj od roditelja – stranim državljanima (2009).
35. Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje (2018).
36. Protokol o postupanju prema djeci odvojenoj od roditelja - stranim državljanima (2013).
37. Protokol o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima posebno ženama i djecom (2006). Preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A32006D0618> (17.6.2019)
38. Protokol o zabrani krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom (2016). Preuzeto s http://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2002_11_14_162.html (17.6.2019)
39. Smyth, B., Shannon, M., Dolan, P. (2015). Transcending borders: Social support and resilience, the case of separated children, *Transnational Social Review*.
40. Terr, L., C. (1991). Childhood traumas: an outline and overview. *American Journal of Psychiatry*, 148(1), 10–20.
41. Thomas, S., Thomas, S., Nafees, B., Bhugra, D. (2004). “I was running away from death”- the pre-flight experiences of unaccompanied asylum seeking children in the UK. *Child: Care, Health and Development*, 30(2), 113–122.
42. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR) (1997). *Guidelines on Policies and Procedures in Dealing with Unaccompanied Children Seeking Asylum*. Preuzeto s <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3360.html> (11.6.2019)
43. Unaccompanied migrant children in Spain: Alternative report (2017). Preuzeto s <http://www.fundacionraices.org/wp-content/uploads/2018/01/Alternative-report-executive-summary.pdf> (20.8.2019)
44. Ustav Republike Hrvatske. Narodne novine, 56/90, 135/97, 113/00, 28/01, 76/10, 5/14.
45. Ustić, D. (2008). Načela dobre prakse: preporuke programa “Djeca odvojena od roditelja u Europi”. U M. Jelavić (ur.), *Djeca bez pratnje: Djeca stranci odvojena od roditelja: Zbornik priopćenja s Okruglog stola*. (str. 11-16). Zagreb, Pravobranitelj za djecu.

46. Vodič za skrbnike djece bez pratnje, stranih državljana u Republici Hrvatskoj (2016). Hrvatski Crveni križ. Preuzeto s <https://www.hck.hr/UserDocsImages/publikacije/Priru%C4%8Dnici/Prirucnik%20-%20Vodic%20za%20skrbnike%20djece%20bez%20pratnje.pdf> (22.8.2019)
47. Wernesjö, U. (2012). Unaccompanied asylum-seeking children: Whose perspective? *Childhood*, 19(4), 495–507.
48. Zakon o azilu. Narodne novine, 79/07, 88/10, 143/13.
49. Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje. Narodne novine, 133/12.
50. Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti. Narodne novine, 70/15, 127/17.
51. Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj. Narodne novine, 80/13, 15/18.
52. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Narodne novine, 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18.
53. Zakon o pravobranitelju za djecu. Narodne novine, 73/17.
54. Zakon o socijalnoj skrbi. Narodne novine, 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17.
55. Zakon o strancima. Narodne novine, 130/11, 74/13, 69/17, 46/18.
56. Zakon o sudovima za mladež. Narodne novine, 84/11, 143/12, 148/13, 56/15.
57. Zakon o udomiteljstvu. Narodne novine, 115/18.
58. Zijlstra E., Rip J., Beltman D., Van Os C., Knorth E. J., Kalverboer M. (2017). Unaccompanied minors in the Netherlands: Legislation, policy, and care. *Social Work & Society*, 15 (2), 1-20.
59. Živković, A. S. (2008). Djeca odvojena od roditelja: strani državljanu u RH. U M. Jelavić (ur.), Djeca bez pratnje: Djeca stranci odvojena od roditelja: Zbornik priopćenja s Okruglog stola. (str. 7-10). Zagreb, Pravobranitelj za djecu.
60. Žižak, A. (2008). Činitelji rizika i iskustva djece (stranaca) odvojene od roditelja. U M. Jelavić (ur.), Djeca bez pratnje: Djeca stranci odvojena od roditelja: Zbornik priopćenja s Okruglog stola. (str. 43-52). Zagreb, Pravobranitelj za djecu.
61. Župarić-Iljić, D., Mlinarić, D. (2015). Strani maloljetnici bez pratnje u Republici Hrvatskoj: problematika učenja jezika i obrazovanja. *Migracijske i etničke teme*, 31 (3), 333-363.

62. Župarić-Iljić, D., Mlinarić, D. (2018). Care for Unaccompanied Children in Croatia: The Roles and Experiences of Special Guardians. *Revija za sociologiju*, 48 (3), 297-327.
63. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-057074_QID_6896A8D3_UID_-3F171EB0&layout=AGE,L,X,0;CITIZEN,L,Y,0;GEO,L,Z,0;SEX,L,Z,1;TIME,C,Z,2;UNIT,L,Z,3;INDICATORS,C,Z,4;&zSelection=DS-057074UNIT,PER;DS-057074INDICATORS,OBS_FLAG;DS-057074TIME,2016;DS-057074GEO,EU28;DS-057074SEX,T;&rankName1=UNIT_1_2_-1_2&rankName2=INDICATORS_1_2_-1_2&rankName3=SEX_1_2_-1_2&rankName4=TIME_1_0_0_0&rankName5=GEO_1_2_0_1&rankName6=AGE_1_2_0_0&rankName7=CITIZEN_1_2_0_1&rStp=&cStp=&rDCh=&cDCh=&rDM=true&cDM=true&footnes=false&empty=false&wai=false&time_mode=ROLLING&time_most_recent=true&lang=EN&cfo=%23%23%23%2C%23%23%23.%23%23%23# Posjećeno 7.7.2019
64. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00191/default/table?lang=en> Posjećeno 8.7.2019.
65. <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> Posjećeno 8.7.2019.
66. https://mup.gov.hr/UserDocsImages/Dokumenti/stranci/2015/azil_2008_2014.pdf Posjećeno 8.7.2019.